

بزرگ‌ترین پیمان تجارت آزاد جهان (موسوم به RCEP) و دلالت‌های آن برای جهان و ایران

آذرماه ۱۳۹۹

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش:

بزرگ‌ترین پیمان تجارت آزاد جهان (موسوم به RCEP) و دلالت‌های آن برای جهان و ایران

تهیه‌کننده: فرناز صفدری (مدیریت پژوهش‌های اقتصادی)

ناظران علمی: محمد قاسمی، شیما حاجی نوروژی

تاریخ انتشار: آذر ماه ۱۳۹۹

طبقه‌بندی موضوعی: اقتصاد بین‌الملل، اقتصاد ایران

واژه‌های کلیدی: تجارت آزاد، پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP)، آسیا-اقیانوسیه

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

فهرست

۴.....	خلاصه مدیریتی
۶.....	مقدمه
۷.....	نخست) بررسی اجمالی پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP).....
۸.....	اعضاء.....
۸.....	پیشینه.....
۹.....	نماگرهای اقتصادی.....
۹.....	اهداف.....
۹.....	ویژگی‌های اصلی.....
۹.....	۱. نوین.....
۱۰.....	۲. جامع.....
۱۰.....	۳. باکیفیت.....
۱۰.....	۴. متقابلاً نافع.....
۱۰.....	دامنه شمول.....
۱۲.....	دوم) نگاهی به فصول ۲۰گانه پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP).....
۱۳.....	فصل ۱: احکام اولیه و تعاریف کلی.....
۱۳.....	فصل ۲: تجارت کالا.....
۱۳.....	فصل ۳: قواعد مبدأ.....
۱۳.....	فصل ۴: رویه‌های گمرکی و تسهیل تجارت.....
۱۴.....	فصل ۵: اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی.....
۱۴.....	فصل ۶: استانداردها، مقررات فنی و رویه‌های ارزیابی انطباق.....
۱۴.....	فصل ۷: جبران تجاری.....
۱۵.....	فصل ۸: تجارت خدمات.....
۱۵.....	فصل ۹: جابه‌جایی موقت افراد حقیقی.....
۱۵.....	فصل ۱۰: سرمایه‌گذاری.....
۱۶.....	فصل ۱۱: مالکیت فکری.....
۱۶.....	فصل ۱۲: تجارت الکترونیک.....
۱۶.....	فصل ۱۳: رقابت.....
۱۷.....	فصل ۱۴: بنگاه‌های کوچک و متوسط.....
۱۷.....	فصل ۱۵: همکاری‌های اقتصادی و فنی.....

فصل ۱۶: خریدهای دولتی	۱۸
فصل ۱۷: احکام عمومی و استثنائات	۱۸
فصل ۱۸: احکام نهادی	۱۸
فصل ۱۹: حل و فصل اختلافات	۱۸
فصل ۲۰: احکام نهایی	۱۹
سوم) مؤلفه‌های قابل توجه در پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP)	۱۹
۱. منوط به تصویب بودن	۱۹
۲. انسجام بخشی به توافقاتی تجاری آزاد	۱۹
۳. هماهنگ‌سازی قواعد مبدأ	۱۹
۴. کاهش موانع ساختاری پیچیده و تسهیل رویه‌های تجاری	۲۰
۵. حضور چین، ژاپن و کره جنوبی در کنار یکدیگر	۲۰
۶. مسامحه و همراهی بین کشورها	۲۰
۷. دامنه شمول وسیع	۲۰
۸. فهرست مثبت و منفی در بخش خدمات	۲۱
۹. توجه اندک به مالکیت فکری؛ تمرکز بر تجارت الکترونیک	۲۱
۱۰. عدم پوشش بازار نیروی کار، محیط زیست و یارانه‌ها	۲۱
چهارم) مقایسه دو توافق‌نامه آسیایی مشارکت ترنس-پسیفیک (TPP-11) و پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP)	۲۱
پنجم) دلالت‌های پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP) برای جهان	۲۴
۱. کاهش نقش آمریکا در اقتصاد منطقه	۲۴
الف) شکل‌گیری زنجیره‌های تأمین آسیایی کارآمد	۲۴
ب) کاهش نقش آمریکا در تدوین قوانین تجارت	۲۴
۲. گسترش دایره نفوذ چین	۲۵
الف) همگرایی اقتصادی با متحدها آمریکا	۲۵
ب) بازسازی چهره چین در اقتصاد جهانی	۲۵
۳. اتحادیه اروپا	۲۶
الف) اثرات «اقتصادی» انحراف تجارت	۲۶
ب) اثرات «ژئوپلیتیک» نفوذ چین در منطقه	۲۷
ششم) دلالت‌های پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP) برای ایران	۲۷
الف) اثرات اقتصادی و ژئوپلیتیک عدم حضور در زنجیره ارزش منطقه‌ای	۲۸
ب) اثرات اقتصادی ناشی از عدم التزام به پیروی از قواعد تسهیل‌کننده	۲۸
منابع	۲۹

خلاصه مدیریتی

مطالعه حاضر، پیرو توافق اقتصادی اخیر ۱۵ کشور آسیا و اقیانوسیه، مشتمل بر ده کشور جنوب شرق آسیا (آسه‌آن) متشکل از مالزی، اندونزی، فیلیپین، سنگاپور، تایلند، کامبوج، لائوس، میانمار، ویتنام و برونئی و پنج کشور چین، ژاپن، کره جنوبی، استرالیا و نیوزیلند، در قالب بزرگ‌ترین پیمان تجارت آزاد جهان، موسوم به پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP)^۱ صورت گرفته است. این پیمان که پس از هشت سال مذاکره، در روز یکشنبه ۱۵ نوامبر ۲۰۲۰ (برابر با ۲۵ آبان ۱۳۹۹) به امضاء رسید، ترکیب متنوعی از اقتصادهای توسعه‌یافته و ثروتمند تا اقتصادهای با کمترین درجه توسعه‌یافتگی را گرد هم آورده است و حدود ۳۰٪ از تولید ناخالص داخلی جهان و بازاری معادل ۲.۲ میلیارد نفر یا تقریباً ۳۰٪ از جمعیت جهان را دربرمی‌گیرد. از این‌رو، این پیمان می‌تواند هم برای اعضای و هم برای اقتصادهای خارج از آن مانند کشورمان دارای دلالت‌های مهمی باشد. گزارش حاضر که در شش بخش تنظیم شده است، قصد دارد تصویری از خود توافق، دلالت‌های آن برای جهان و پیامدهای عدم حضور کشور در این توافق کلان-منطقه‌ای^۲ ارائه دهد. **بخش نخست**، تصویری از اعضای، ویژگی‌های پیمان، پیشینه، حدود و ثغور و اهداف آن به دست می‌دهد. این پیمان که با ویژگی‌های «نوین»، «جامع»، «باکیفیت» و «متقابلاً نافع» از آن یاد می‌شود، در سال ۲۰۱۲ شکل گرفت و با وجود آنکه پیشرفت آن در سال‌های ابتدایی بسیار کند بود، با روی کار آمدن دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور آمریکا در سال ۲۰۱۷ و افزایش رویکردهای حمایت‌گرایانه وی، شتاب بیشتری به خود گرفت و دولت‌های مشارکت‌کننده انگیزه بیشتری برای حمایت از تجارت آزاد پیدا کردند. اهداف اصلی این پیمان، حذف تدریجی موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای در حوزه تجارت کالا، حذف تدریجی محدودیت‌ها و اقدامات تبعیض‌آمیز در حوزه تجارت خدمات، و ایجاد محیط سرمایه‌گذاری آزاد، تسهیل‌کننده و رقابتی در منطقه عنوان شده است. در **بخش دوم**، خلاصه‌ای از فصول ۲۰گانه این توافق‌نامه ارائه شده است که پاره‌ای از آنها ارتباط تنگاتنگی با دستورالعمل‌ها و موافقت‌نامه‌های سازمان جهانی تجارت دارند. توافق RCEP در ۵۱۰ صفحه تنظیم شده است و سرفصل‌هایی مشتمل بر تجارت کالا، خدمات، سرمایه‌گذاری، قواعد مبدأ، رویه‌های گمرکی و تسهیل تجارت، خریدهای دولتی، استانداردها و مقررات فنی، حقوق مالکیت فکری، تجارت الکترونیکی و بسیاری دیگر را دربرمی‌گیرد. چندین فصل از این توافق جدید هستند و پیش‌تر در قراردادهای تجارت آزاد فعلی آسه‌آن که هسته اصلی این پیمان را تشکیل می‌دهند، دیده نشده‌اند. در **بخش سوم**، به مؤلفه‌هایی پرداخته شده است که این پیمان را از توافق‌نامه‌های مشابه قبلی متمایز می‌کند. این ویژگی‌ها از حیث اعضای، متن قانونی توافق، انعطاف‌های آن و گستره شمولیت قابل توجه هستند. از نظر کاربردی، دستاورد اصلی RCEP، هماهنگ‌سازی قواعد مبدأ ناهمگون بین کشورهای مختلف منطقه است. امکان استفاده از رویه‌های تجاری هماهنگ‌سازی شده با توجه به پیچیدگی‌های تجارت در منطقه آسیا-اقیانوسیه، به ویژه در ارتباط با اقتصادهای کمتر توسعه‌یافته منطقه دستاورد کوچکی نیست. این پیمان، نخستین قرارداد تجارت آزاد را بین دو کشور چین و ژاپن- و دو کشور ژاپن و کره جنوبی به امضاء درآورده است که از این حیث، دستاورد بی‌سابقه‌ای است. احتمالاً تا پیش از این توافق، مصالحه این قدرت‌های اقتصادی بسیار دور از ذهن به نظر می‌رسید. اما امروز، چین به عنوان رقیب جدی ایالات متحده و دو کشور ژاپن و کره جنوبی به عنوان متحدان اصلی آمریکا، بر سر منافع اقتصادی و ملی شهروندان خود پای یک میز و یک پیمان نشسته‌اند. مؤلفه بسیار مهم و متمایزکننده دیگر این

^۱ - Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP)

^۲ - mega-regional

توافق، مسامحه و همراهی بین کشورها است که به مدد آن اتفاق نظر بین چنین گروهی از کشورهای متنوع و نامتجانس به لحاظ توسعه اقتصادی و سیاسی حاصل شده است. در **بخش چهارم**، توافق منطقه‌ای مشابه دیگری موسوم به توافق نامه آسیایی مشارکت ترنس-پسیفیک (TPP-11)¹ مورد مقایسه با پیمان RCEP قرار گرفته است تا بتوان درک بهتری از توافق اخیر پیدا کرد، ضمن آنکه این دو توافق دارای هفت عضو مشترک هستند. بزرگ‌ترین تفاوت این دو توافق منطقه‌ای به عدم حضور چین در TPP بازمی‌گردد و البته، RCEP در مقام مقایسه با TPP کمتر جاه‌طلبانه است که باید توجه داشت امضاءکنندگان پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای از کشورهای ثروتمندی چون ژاپن و سنگاپور تا کشورهای فقیری مانند لائوس و میانمار تنوع دارند. **بخش پنجم** به بررسی دلالت‌های این توافق منطقه‌ای مهم از منظر اثرات آن بر آمریکا، چین و اتحادیه اروپا می‌پردازد. در واقع، RCEP می‌تواند از یک سو با کاهش نقش آمریکا در تدوین قوانین تجارت و از سوی دیگر با تغییر مسیر زنجیره‌های تأمین به سمت حاشیه‌های ترجیحی ایجادشده در آسیا همراه باشد که این امر می‌تواند به معنای کم‌رنگ شدن نقش آمریکا و از سوی دیگر، گسترش نفوذ اقتصادی چین در منطقه باشد. همگرایی اقتصادی چین با متحدان اصلی و استراتژیک آمریکا، می‌تواند به عنوان یک **اهرم استراتژیک** برای پکن در برابر ایالات متحده و متحدانش عمل کند. ضمن آنکه، **اهمیت نمادین** توافق برای پکن، قابل توجه است و مقامات چینی این پیمان را «پیروزی چندجانبه‌گرایی و تجارت آزاد» می‌خوانند تا خود را متعهد به آزادسازی تجاری نشان دهند و از این جهت، چهره خود را در اقتصاد جهان بازسازی کنند. این تحولات می‌توانند اقتصاد اتحادیه اروپا را به دلیل وقوع **انحراف تجارت** متأثر سازند. از طرفی، نقش محوری چین در این چینش تجاری جدید، پیامدهای ژئوپلیتیکی برای اتحادیه اروپا خواهد داشت که در بلندمدت می‌تواند حتی از اثرات اقتصادی آن مهم‌تر باشد. در **بخش ششم**، با عنایت به تمام تحولات گفته‌شده و آثار جهانی توافق، دلالت‌های بیرون بودن کشور از این بلوک اقتصادی قوی از دو منظر تشریح شده است. از منظر نخست، کاهش قدرت رقابت‌پذیری کشور در عرصه تجارت بین‌الملل تحت تأثیر رفتار ترجیحی در زمینه تعرفه‌های گمرکی بین بازیگران این پیمان، ناهماهنگی با رویه‌های تجارت منطقه‌ای و حتی دشوار شدن مسیر پیوستن به نهادهای بین‌المللی از جمله سازمان جهانی تجارت در سال‌های پیش‌رو، در کنار انزوای اقتصادی و سیاسی ایران در بلندمدت **ذیل اثرات اقتصادی و ژئوپلیتیکی عدم حضور در زنجیره ارزش منطقه‌ای** قابل بررسی است. از منظر دوم، **عدم التزام به پیروی از قواعد تسهیل‌کننده بین‌المللی** دارای آثار اقتصادی قابل توجهی بر محیط کسب‌وکار داخلی خواهد بود، زیرا عدم پیوستن و تبعیت از نظام‌های هماهنگ‌کننده بین‌الملل که از درس‌های آن می‌توان در محیط کسب‌وکار داخلی بهره جست، می‌تواند به عدم نهادسازی‌های مرتبط و عدم حرکت در مسیر تسهیل محیط کسب‌وکار داخلی دامن بزند. بر این اساس، در راستای بازبینی در سیاست تجاری کشور ضروری است نخست، منش فکری و الگوی رفتاری بدنه تصمیم‌ساز جامعه به سمت همگرایی با دنیا، تعامل سازنده بر مبنای منافع اقتصادی متقابل و مشارکت در بلوک‌های اقتصادی به‌جای بلوک‌های ایدئولوژیک تغییر کند و سپس، علاوه بر تکیه بر مزیت‌های نسبی کشور که در شرایط فعلی بیشتر متکی بر منابع و خام‌فروشی هستند به خلق مزیت و ایجاد ارزش افزوده به پشتوانه تقویت تولید پیردازیم تا بتوانیم از منافع اقتصادی و استراتژیک حضور در شبکه تعاملات بین‌المللی به طور «متقابل» منتفع شویم.

¹ - Trans-Pacific Partnership (TPP)

پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP)^۱، یک توافق‌نامه تجارت منطقه‌ای بین ده کشور عضو انجمن همکاری‌های جنوب شرق آسیا (آسه‌آن)^۲ و پنج کشور از شرکای توافق تجارت آزاد (FTA)^۳ آنها یعنی استرالیا، چین، ژاپن، نیوزیلند و کره جنوبی است. این توافق‌نامه پس از هشت سال گفت‌وگوی چالش‌برانگیز، در تاریخ یکشنبه ۱۵ نوامبر ۲۰۲۰ (برابر با ۲۵ آبان ۱۳۹۹)، در چهارمین اجلاس RCEP به میزبانی ویتنام امضا شد^۴. این بزرگ‌ترین قرارداد تجارت آزاد جهان، قصد دارد حدود ۹۰٪ از تعرفه‌های گمرکی را طی مدت زمان ۲۰ سال (پس از لازم الاجرا شدن که نیازمند تصویب تمام ۱۵ کشور است) حذف نماید^۵.

بسیاری از تحلیل‌گران، امضای قرارداد RCEP را در شرایطی که تجارت جهان با چالش‌های بی‌شماری از جمله رکود اقتصادی، افزایش موج حمایت‌گرایی و بروز اختلافات تجاری روبه‌رو است، دستاوردی برای نظام تجارت چندجانبه می‌دانند. این توافق‌نامه گام دیگری در زمینه قراردادهای تجاری کلان-منطقه‌ای^۶ به شمار می‌رود که مسیر قراردادهایی نظیر توافق جامع و پیشرو مشارکت ترنس-پسیفیک (CPTPP^۷ یا TPP-11^۸) با هفت عضو مشترک با توافق RCEP را دنبال می‌کند. با وجود آنکه دامنه شمول پیمان RCEP به اندازه موافقنامه‌های TPP-11 یا CPTPP در پاره‌ای از حوزه‌ها وسیع نیست-با اولویت‌ها و رویکردهای غربی و آمریکایی تنظیم نشده است-، اما کشورهای عضو آن تقریباً ۳۰٪ تجارت جهانی و تولید ناخالص داخلی جهان را تشکیل می‌دهند. بدین ترتیب، این توافق می‌تواند از طریق کاهش هزینه‌های تجاری و تسهیل قوانین تجارت، برخی الگوهای تجارت و زنجیره‌های تأمین را در آسیا تغییر دهد. این توافق، بزرگ‌ترین توافق‌نامه تجارت منطقه‌ای جهان است که حدود ۳۰٪ از تجارت، تولید ناخالص داخلی و جمعیت جهان را پوشش می‌دهد. پیمان RCEP در صورت مشارکت هند (به عنوان یکی از اعضای اصلی در مذاکرات تا پیش از ترک توافق در اواخر سال ۲۰۱۹ در میان نگرانی‌ها از افزایش رقابت با واردات چین)، می‌توانست حتی از این هم بزرگ‌تر باشد. این پیمان همچنین، برای نخستین بار قدرت‌های آسیایی مانند ژاپن، چین و کره جنوبی را گرد هم می‌آورد^۹ که این امر بر اهمیت این توافق افزوده است. با این تفاسیر، به نظر می‌رسد آسیا پیشگام شکل دادن به معماری جدید تجارت جهان شده است.

هرچند، بنا به گزارش اکونومیست، نظرات بسیار متفاوتی در مورد اهمیت دستاوردهای این پیمان وجود دارد. برخی RCEP را آنقدر بلندپروازانه قلمداد می‌کنند که به اعتقادشان تا حد زیادی دارای اهمیت نمادین است. برخی دیگر آن را یک عنصر مهم در ایجاد نظم جدید جهانی به رهبری چین می‌دانند. اما حقیقت جایی بین این دو نهفته است. بنابر گزارش این

1- Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP)

۲- انجمن ملل آسیای جنوب شرقی، «آسه‌آن» (ASEAN)، مجموعه‌ای از ۱۰ کشور واقع در جنوب شرق آسیا است که برای توسعه اقتصادی، برقراری ثبات سیاسی کشورهای عضو اتحادیه و ثبات منطقه تلاش می‌کنند. این اتحادیه در ۸ اوت سال ۱۹۶۷ شکل گرفت و برونتی، کامبوج، اندونزی، مالزی، میانمار، فیلیپین، سنگاپور، تایلند، ویتنام و لائوس اعضای آن را تشکیل می‌دهند.

3- Free Trade Agreement

4- CRS report. The Regional Comprehensive Economic Partnership: Status and Recent Developments

5- The Economist. Warm RCEPtion: The Meaning of RCEP, the World's Biggest Trade Agreement

6- mega-regional

7- The Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (CPTPP)

8- Trans-Pacific Partnership (TPP)

9- CRS report. The Regional Comprehensive Economic Partnership: Status and Recent Developments

نشریه اقتصادی، RCEP، آزادی تجاری چشمگیری برای آسیا به ارمغان خواهد آورد. اما تمرینی در انتظام بخشی به روابط تجاری و توافقاتی متعدد تجارت آزاد بین ده کشور عضو آسه‌آن و کشورهای آسیا-اقیانوسیه در قالب یک توافق نامه بسیار بزرگ خواهد بود.^۱ باتوجه به شیوع همه‌گیری ویروس کووید-۱۹ و پیامدهای اقتصادی ناشی از آن، توافق RCEP از اهمیت بیشتری برخوردار شده است، زیرا همه کشورها قصد دارند به دنبال همکاری‌های گسترده‌تر در زمینه بحران سلامت عمومی باشند. از سوی دیگر، امضای RCEP، پیروزی بزرگ چندجانبه‌گرایی بر یکجانبه‌گرایی خوانده شده است و یک انتخاب اجتناب‌ناپذیر برای کشورهای عضو در راستای مقابله با چالش‌ها در جهانی که به سرعت در حال تغییر است.^۲

نخست) بررسی اجمالی پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP)^۳

پانزده کشور آسیا-اقیانوسیه، مشتمل بر ده کشور جنوب شرق آسیا (آسه‌آن) متشکل از مالزی، اندونزی، فیلیپین، سنگاپور، تایلند، کامبوج، لائوس، میانمار، ویتنام و برونئی و پنج کشور چین، ژاپن، کره جنوبی، استرالیا و نیوزیلند، پس از هشت سال مذاکره، در روز یکشنبه ۱۵ نوامبر ۲۰۲۰ (برابر با ۲۵ آبان ۱۳۹۹)، بزرگ‌ترین پیمان تجارت آزاد جهان موسوم به پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP) را امضاء کردند. این توافق، پس از پیمان مشارکت ترنس-پسیفیک (TPP)^۴، دومین قرارداد تجاری جامع منعقدشده از سال ۲۰۱۷ است که شامل ایالات متحده نیست.^۵ پس از خروج ایالات متحده از TPP در سال ۲۰۱۷، RCEP دوباره مورد توجه قرار گرفت؛ چرا که برخی از کارشناسان و مقامات کشورهای عضو، آن را جایگزین بالقوه پیمان TPP می‌دیدند. انعقاد TPP-11 (بدون حضور آمریکا) و همچنین تشدید اختلافات تجاری ایالات متحده و چین، اعضای RCEP را بر آن داشت تا مذاکرات را تسریع کنند که بخشی از آن در حمایت از نظام تجاری مبتنی بر قوانین بود. البته، مذاکرات این پیمان عمدتاً به دلیل اختلاف سطح توسعه اقتصادی اعضا و اولویت‌های متفاوت آنها نسبتاً به‌کندی پیش رفت.

تحلیل‌گران خاطرنشان می‌کنند که ایجاد قواعد مبدأ مشترک و تسهیل شده می‌تواند مهمترین مؤلفه RCEP باشد که بنابر آن معیارهای یکسانی در خصوص اینکه چه مقدار از محتوای نهایی محصول باید در منطقه تولید شود تا از تعرفه‌های ترجیحی برخوردار گردد، در میان تمام ۱۵ عضو اعمال خواهد شد. به گفته بسیاری، برخورداری از رژیم تجاری مشترک، جابه‌جایی کالاهای واسطه‌ای را بین اعضا تسهیل و ایجاد زنجیره‌های تأمین منطقه‌ای را برای بنگاه‌ها آسان می‌کند. بر اساس برآورد یک مطالعه، پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای می‌تواند تا سال ۲۰۳۰ بالغ بر ۵۰۰ میلیارد دلار در تجارت جهانی نقش داشته باشد که به‌ویژه منافع اقتصادی چشمگیری را نصیب کشورهای چین، ژاپن و کره جنوبی خواهد کرد.^۶ اما بازنده اصلی این توافق دو کشور آمریکا و هند، به عنوان دو اقتصاد بزرگ خارج از توافق، خواهند بود. بنا

¹- The Economist. Warm RCEption: The Meaning of RCEP, the World's Biggest Trade Agreement

²- Global Times. RCEP Redefines New Era of Globalization as US Juggles its Unilateral Dilemmas

³- Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP)

⁴- Trans-Pacific Partnership (TPP)

⁵- Djanghe report. RCEP: Very Modest Procurement Provisions

⁶- CRS report. The Regional Comprehensive Economic Partnership: Status and Recent Developments

بر محاسبات مؤسسه اقتصاد بین‌الملل پترسون^۱، درآمد هند در صورت پیوستن مجدد به توافق، سالانه ۶۰ میلیارد دلار افزایش می‌یابد و در صورت عدم پیوستن، ۶ میلیارد دلار کاهش خواهد یافت^۲.

این توافق‌نامه بلافاصله تعرفه‌ها و سهمیه‌های ۶۵ درصد از کالاهای مورد معامله در منطقه را حذف خواهد کرد. بر اساس گزارش‌ها، تعرفه‌های باقیمانده نیز طی ۲۰ سال آینده آزاد خواهند شد و در نهایت، حدود ۹۰ درصد از تجارت منطقه تحت شمول این توافق‌نامه تجارت آزاد قرار خواهد گرفت، اگرچه در برخی موارد، عوارض محصولات حساس (مانند واردات گوشت و برنج به ژاپن) باقی خواهد ماند. این توافق، که از آن تحت عنوان توافق‌نامه‌ای «باکیفیت» یاد می‌شود، علاوه بر موانع تعرفه‌ای، به موانع غیرتعرفه‌ای نیز در زمینه‌هایی مانند خدمات، سرمایه‌گذاری، تجارت الکترونیک، رقابت، خریدهای دولتی، مالکیت فکری و جابه‌جایی افراد حقیقی می‌پردازد^۳. در ادامه، مؤلفه‌ها و محورهای مهم توافق که برای شناخت و درک ابعاد آن ضروری است تشریح شده است.

اعضاء

RCEP از یک معماری اقتصادی باز و فراگیر منطقه‌ای برخوردار است که سه گروه متنوع از کشورها را گرد هم آورده است^۴:

- اقتصادهای توسعه‌یافته ژاپن، کره، استرالیا، نیوزیلند
- اقتصادهای با درآمد متوسط آسه‌آن
- چین، دومین اقتصاد بزرگ جهان

پیشینه

RCEP به طور رسمی در سال ۲۰۱۲ شکل گرفت و مذاکرات آن از سال ۲۰۱۳ با روندی آهسته پیش رفت. پیشرفت مذاکرات که در سال‌های ابتدایی بسیار کند بود، با روی کار آمدن دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور آمریکا در سال ۲۰۱۷ و افزایش رویکردهای حمایت‌گرایانه وی، شتاب بیشتری به خود گرفت و دولت‌های مشارکت‌کننده انگیزه بیشتری برای حمایت از تجارت آزاد پیدا کردند^۵. هنگام شروع مذاکرات در هشت سال پیش، نه تنها پوشش جغرافیایی آن بیشتر از امروز بود- شامل هند نیز می‌شد-، بلکه دامنه آن از نظر آزادسازی نیز وسیع‌تر بود. به عبارتی، توافق نهایی- با توجه به سطوح متفاوت توسعه کشورها- به اقدامات محوری آزادسازی تقلیل یافته است. همچنین، هنگامی که RCEP به عنوان پاسخی به مشارکت ترنس-پسیفیک (TPP) مطرح شد، رقابت استراتژیک ایالات متحده و چین تازه آغاز شده بود؛ اما اکنون رقابت این دو قدرت اقتصادی، اعضای RCEP را در جبهه‌های مختلفی نشانده است^۶.

¹- Peterson Institute for International Economics (PIIE)

²- PIIE report. East Asia Decouples from the United States: Trade War, COVID-19, and East Asia's New Trade Blocs

³- HSBC report. Asian Nations sign New Trade Deal

⁴- Ministry of Trade & Industry of Singapore. Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement Signed

⁵- Asia Nikkei report. Asia Forms World's Largest Trading Bloc RCEP after Years of Talks

⁶- Bruegel report. RCEP Might not Stop Reshuffling of Asian Value Chains

نماگرهای اقتصادی

- پیمان RCEP، بازاری معادل ۲.۲ میلیارد نفر یا تقریباً ۳۰ درصد از جمعیت جهان را شامل می‌شود.^۱
- حدود ۳۰ درصد از تولید ناخالص داخلی جهان، معادل ۲۶.۲ هزار میلیارد دلار آمریکا را دربرمی‌گیرد (همان منبع) و پیش‌بینی می‌شود سهم آن در تولید ناخالص داخلی جهان تا سال ۲۰۳۰ از ۵۰ درصد نیز تجاوز کند- حتی اگر عضو جدیدی نیز به آن نپیوندد.^۲
- حدود ۲۸ درصد از تجارت جهان را تشکیل می‌دهد (بر اساس داده‌های ۲۰۱۹).^۳

اهداف

بر اساس آنچه در متن این توافق‌نامه آمده است، اهداف آن عبارتند از^۴:

- (الف) پایه‌گذاری مشارکت اقتصادی **نوین، جامع، باکیفیت و متقابلاً نافع** که با تسهیل گسترش تجارت منطقه‌ای و سرمایه‌گذاری، به رشد و توسعه اقتصاد جهانی کمک می‌کند. این امر با توجه به مرحله توسعه‌یافتگی کشورها و نیازهای اقتصادی متفاوت آنها، به ویژه کشورهای با کمترین درجه توسعه‌یافتگی انجام می‌گیرد.
- (ب) آزادسازی تجاری و تسهیل تجارت کالا بین اعضاء طی یک فرآیند تدریجی، از جمله، حذف تدریجی موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای در حوزه تجارت کالا.
- (ج) آزادسازی تجارت خدمات بین اعضاء طی یک فرآیند تدریجی، با دامنه پوشش قابل توجه در راستای حذف محدودیت‌ها و اقدامات تبعیض‌آمیز در حوزه تجارت خدمات.
- (د) ایجاد محیط سرمایه‌گذاری آزاد، تسهیل‌کننده و رقابتی در منطقه که فرصت‌های سرمایه‌گذاری را بهبود می‌بخشد و حمایت، تسهیل و آزادسازی سرمایه‌گذاری را بین طرفین افزایش می‌دهد.

ویژگی‌های اصلی^۵

۱. نوین

پیمان RCEP توافقی تنها برای امروز نیست، بلکه توافقی برای فردا است. این توافق، واقعیت‌های تجاری در حال تغییر و ظهور را در نظر می‌گیرد، از جمله: واقعیات عصر تجارت الکترونیک، ظرفیت‌های بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط، تعمیق زنجیره ارزش منطقه و پیچیدگی رقابت بازار. پیمان RCEP مکمل دستورالعمل‌های سازمان جهانی تجارت (WTO) خواهد بود و مفاد آن بر اساس موافقتنامه‌های این سازمان در حوزه‌هایی که طرفین توافق کرده‌اند به‌روز شده یا از آن فراتر رفته است.

^۱- Xinhua Headlines. World's Biggest Trade Pact Signed, "Victory of Multilateralism, Free Trade"

^۲- HSBC report. Asian Nations sign New Trade Deal

^۳- KPMG report. Signing of Regional Comprehensive Economic Partnership: Impacts for the Asia Pacific Region

^۴- ASEAN. Legal Text of the RCEP Agreement

^۵- ASEAN. Summary of the Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement

۲. جامع

پیمان RCEP از نظر دامنه شمول و عمق تعهدات، توافقی جامع محسوب می‌شود. این توافق شامل ۲۰ فصل است و بسیاری از حوزه‌هایی که پیش‌تر در قراردادهای تجارت آزاد آسه‌آن پوشش داده نشده بودند را دربرمی‌گیرد. مقررات و ضوابط RCEP دربرگیرنده حوزه‌های بسیاری از تجارت کالا، رویه‌های گمرکی و تسهیل تجارت، اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی تا تجارت خدمات، جابه‌جایی موقت اشخاص حقیقی، مالکیت فکری، تجارت الکترونیکی، سازوکار حل اختلاف و سایر موارد است. در حوزه دسترسی به بازار، توافق RCEP، دامنه آزادسازی را از تجارت کالا و خدمات به سرمایه‌گذاری نیز گسترش داده است.

۳. باکیفیت

توافق RCEP با وجود آنکه از قراردادهای تجارت آزاد فعلی آسه‌آن فراتر می‌رود، اما سطوح متفاوت توسعه‌یافتگی و نیازهای اقتصادی مختلف کشورهای عضو را به رسمیت می‌شناسد. این توافق، به موضوعاتی که برای جلب مشارکت طرفین در زنجیره تأمین منطقه‌ای و جهانی ضروری است، می‌پردازد و تلاش می‌کند رقابت را به‌گونه‌ای تقویت کند که به بهره‌وری در قالبی پایدار و سازنده منتج شود. در نهایت، ارزش افزوده این توافق، گردآوری یک مجموعه قواعد واحد در راستای کمک به توسعه و گسترش زنجیره‌های تأمین منطقه‌ای در میان اعضا است.

۴. متقابلاً نافع

از آنجاکه پیمان RCEP کشورهای مختلفی را از نظر سطح توسعه گرد هم آورده است، طرفین به این نتیجه رسیده‌اند که موفقیت آن در گرو ایجاد منافع متقابل برای اعضا خواهد بود. برای دستیابی به این هدف شیوه‌های گوناگونی در نظر گرفته شده است، از جمله در قالب انعطاف‌پذیری‌های مقتضی و رفتارهای ترجیحی، به‌ویژه در خصوص کامبوج، لائوس، میانمار و ویتنام. علاوه بر این، پیمان RCEP، شامل همکاری‌های فنی و ظرفیت‌سازی در راستای حداکثرسازی منافع حاصل از آن برای اعضای کمتر توسعه‌یافته است. مقررات توافق همچنین، به‌گونه‌ای تنظیم شده است که اطمینان حاصل شود کشورها در سطوح مختلف توسعه‌یافتگی، کسب‌وکارها در اندازه‌های مختلف و جامعه وسیع‌تر ذی‌نفعان، همگی می‌توانند از آن بهره‌مند شوند.

دامنه شمول

توافق RCEP حاوی ۲۰ فصل، مشتمل بر تجارت کالا، خدمات، سرمایه‌گذاری، خریدهای دولتی، استانداردها و مقررات فنی، حقوق مالکیت فکری، تجارت الکترونیکی و سایر موارد است. چندین فصل از این توافق جدید هستند و پیش‌تر در قراردادهای تجارت آزاد فعلی آسه‌آن که هسته اصلی این پیمان را تشکیل می‌دهند، دیده نشده‌اند.^۱ فصول ۲۰گانه این توافق در ۵۱۰ صفحه تنظیم شده است که با هزاران صفحه از برنامه‌های مرتبط و ضمایم مربوطه مدتی طول خواهد کشید تا درک کامل و جامعی از محتوای آن حاصل شود. برای درک دشواری وظیفه پیش‌رو کافی است بدانیم که برنامه تعرفه کره به تنهایی به ۲۷۴۳ صفحه می‌رسد.^۲

^۱- CRS report. The Regional Comprehensive Economic Partnership: Status and Recent Developments

^۲- ATC report. RCEP: A First Look at the Texts

به طور کلی، RCEP برنامه تعرفه‌ای پیچیده دارد و برآوردها حاکی از حذف ۹۰٪ تعرفه‌های تجاری طی ۲۰ سال آینده است، به استثنای بخش کشاورزی^۱. برای نمونه، دولت ژاپن اعلام کرده است که تعرفه ۵ قلم کالای اساسی برنج، گندم، گوشت، محصولات لبنی و شکر را در بخش کشاورزی حذف نخواهد کرد^۲. بخش **تجارت خدمات** نیز از بخش‌های پیچیده این توافق است. هشت عضو توافق (کامبوج، چین، لائوس، میانمار، نیوزیلند، فیلیپین، تایلند و ویتنام) در حوزه تعهدات **خدماتی** از رویکرد «فهرست مثبت»^۳ استفاده می‌کنند، بدین معنی که فقط موارد ذکر شده در جداول تعهدات پیوست II برای رقابت آزاد هستند و باقی موارد قیدنشده که احتمالاً تعدادشان بیشتر است، قابل تجارت نیستند^۴ - هر چند به عنوان عاملی در پیشبرد تجارت آزاد، تغییر رویکرد از فهرست مثبت به فهرست منفی نیز ممکن شده است (در واقع، تمام کالاهایی که مشمول تجارت آزاد می‌شوند در فهرست مثبت ذکر شده‌اند که انتظار می‌رود به تدریج و با گذشت زمان، این فهرست به قدری گسترش پیدا کند که کشورها فقط به ذکر مواردی که مشمول تجارت آزاد نیستند، در فهرست منفی اشاره کنند. به همین منظور، کشورها مجاز هستند از فهرست‌بندی مثبت به فهرست‌بندی منفی تغییر روش دهند)^۵. سایر اعضای توافق (استرالیا، برونی، اندونزی، ژاپن، کره، مالزی و سنگاپور) ترجیح داده‌اند از «فهرست منفی»^۶ برای خدمات (و سرمایه‌گذاری) در پیوست III استفاده کنند که از قاعده کلی تجارت آزاد کلیه خدمات، تنها مستثنائات تجارت آزاد در بخش خدمات (و سرمایه‌گذاری) در این فهرست لحاظ می‌شوند. البته، در هر دو رویکرد می‌توان سطح مشابهی از گشودگی اقتصادی و حمایت‌گرایی را لحاظ کرد. داشتن فهرست منفی، به خودی خود به معنای گشودگی بیشتر و رویکرد فهرست مثبت نیز به معنای محدودیت و درجه بسته بودن بیشتر نیست. برای نمونه، شروط و مستثنائات اندونزی که از فهرست-بندی منفی استفاده کرده است به ۱۱۱ صفحه می‌رسد که از موانع قابل توجهی در تجارت و سرمایه‌گذاری این کشور حکایت دارد که احتمالاً به قوت خود باقی خواهند ماند. با این وجود، تنها تعداد صفحات بالای استثنائات و قیود تجاری کشورها نیست که مشکل‌آفرین است. حتی مستثنائاتی که در قالب یک جدول بیان می‌شوند در صورتی که دامنه شمول گسترده‌ای داشته باشند، می‌توانند برای تجارت بسیار مشکل‌ساز باشند^۷.

در بخش **سرمایه‌گذاری**، تمام ۱۵ عضو توافق از رویکرد فهرست‌بندی منفی استفاده کرده‌اند (به استثناء مواردی که پیش‌تر ذیل جداول بخش خدمات در فهرست مثبت تعریف شده بودند). شرایط سرمایه‌گذاری در نگاه اول قوی‌تر از پیش‌بینی‌ها به نظر می‌رسد. به طور نمونه، کشورهای عضو، توافق کرده‌اند از آنچه الزامات عملکرد خوانده می‌شود صرف‌نظر کنند. الزاماتی نظیر استفاده شرکت‌های سرمایه‌پذیر از سطح معینی از محتوای بومی، صادرات درصد معینی از کالاها و انتقال فناوری به عنوان شرط سرمایه‌گذاری و غیره. با وجود آنکه سازوکار معمول حمایت از سرمایه‌گذاری، موسوم به حل و فصل اختلاف دولت-سرمایه‌گذار (ISDS)^۸، در متن توافق‌نامه گنجانده نشده است، اما توافق حاوی یک

1- CRS report. The Regional Comprehensive Economic Partnership: Status and Recent Developments

2- Japan to Keep Tariffs on Sensitive Farm Product Imports under RCEP Deal

3- Positive list

4- ATC report. RCEP: A First Look at the Texts

5- CRS report. The Regional Comprehensive Economic Partnership: Status and Recent Developments

6- Negative list

7- ATC report. RCEP: A First Look at the Texts

8- Investor-state dispute settlement (ISDS)

بخش طولانی و ضمیمه‌ای جداگانه است که جزئیات قواعد مربوط به سلب مالکیت را تشریح می‌کند. بر این اساس، رسیدگی به دعاوی باید نهایتاً ظرف مدت ۵ سال به نتیجه برسد. به عبارتی، توافق‌نامه متعهد شده است که سازوکارهای مدیریت اختلافات سرمایه‌گذاران را ظرف مدت ۲ سال از زمان آغاز و با یک جدول زمانی ۳ ساله برای به ثمر نشستن حل دعاوی در نظر بگیرد^۱.

هنگامی که مذاکرات RCEP در سال ۲۰۱۳ آغاز شد، مبحث **خریدهای دولتی** را در برنمی‌گرفت. این بخش در سال ۲۰۱۷ به متن توافق اضافه شد. از این‌رو، این فصل خیلی جامع نیست، اما یک آغاز است. هیچ یک از توافقاتی تجاری آزاد اعضای آسه‌آن با شرکای تجاری‌شان که در توافق RCEP حضور دارند، شامل تعهدات خرید نیست. از این منظر، RCEP «نقش خریدهای دولت در پیشبرد همگرایی اقتصادی منطقه به منظور تقویت رشد و اشتغال» را به رسمیت شناخته است. فصل خریدهای دولتی به طور عمده به شفافیت قوانین، مقررات و رویه‌های خرید نهادهای دولتی و توسعه همکاری بین طرفین در این زمینه اختصاص یافته است. قید شفافیت، طرفین را ملزم می‌کند که قوانین و مقررات خرید را به صورت الکترونیکی و به زبان انگلیسی در دسترس عموم قرار دهند. بر اساس مفاد این بخش، طرفین می‌توانند به تبادل اطلاعات در خصوص اقدامات خرید، ارائه آموزش، کمک‌های فنی و ظرفیت‌سازی، معرفی بهترین روش‌ها و سیستم‌های خرید الکترونیکی بپردازند. الزامات و تعهدات خرید دولت در سه کشور از اعضای توافق که دارای کمترین درجه توسعه‌یافتگی هستند یعنی کامبوج، لائوس و میانمار اعمال نمی‌شود^۲.

توافق، در حوزه **مالکیت فکری**، استانداردهای حفاظت و اجرای مالکیت فکری را افزایش داده است. از جمله علائم تجاری غیرسنتی مانند علائم صوتی و طیف وسیع‌تری از طرح‌های صنعتی را مورد پوشش قرار می‌دهد. در حوزه **تجارت الکترونیک**، این پیمان به پیشرفت‌هایی در زمینه حمایت آنلاین از مصرف‌کننده، حفاظت آنلاین از اطلاعات شخصی، شفافیت، تجارت بدون کاغذ و پذیرش امضاهای الکترونیکی دست پیدا کرده است. همچنین، شامل تعهداتی در مورد تبادل فرامرزی داده‌ها است. این پیمان، با ایجاد بستری مناسب برای کسب‌وکارها، موجب افزایش دسترسی به بازارهای کشورهای عضو می‌شود^۳. در حوزه تجارت الکترونیک، اعضاء متعهد شده‌اند که بر تجارت الکترونیکی عوارض گمرکی وضع نکنند.

دوم) نگاهی به فصول ۲۰ گانه پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP)

در این بخش، خلاصه‌ای از ۲۰ فصل پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای ذکر شده است^۴.

^۱- ATC report. RCEP: A First Look at the Texts

^۲- Djaqhe report. RCEP: Very Modest Procurement Provisions

^۳- Ministry of Trade & Industry of Singapore. Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement Signed

^۴- ASEAN. Summary of the Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement; & CIMB ASEAN Research Institute- (CARI). Special Update: Summary of the Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) Agreement

فصل ۱: احکام اولیه و تعاریف کلی

فصل نخست، اهداف توافق‌نامه RCEP را تعیین می‌کند، از جمله مهم‌ترین آن، پایه‌گذاری مشارکت اقتصادی نوین، جامع، باکیفیت و متقابلاً نافع که با تسهیل گسترش تجارت منطقه‌ای و سرمایه‌گذاری، به رشد و توسعه اقتصاد جهانی کمک می‌کند. این امر با توجه به مرحله توسعه‌یافتگی کشورها و نیازهای اقتصادی متفاوت آنها، به ویژه کشورهای با کمترین درجه توسعه‌یافتگی انجام می‌گیرد. این فصل همچنین، به ارائه تعاریف مفاهیم متن توافق می‌پردازد.

فصل ۲: تجارت کالا

فصل تجارت کالا شامل عناصر اصلی حاکم بر اجرای تعهدات تجارت کالا برای دستیابی به سطح بالاتری از آزادی تجاری بین طرفین است. این موارد شامل کاهش یا حذف عوارض گمرکی و ورود موقت کالاها بدون عوارض گمرکی است. این فصل همچنین، قوانینی را برای تعیین نحوه اعمال تعرفه در موارد ترجیحات تعرفه‌ای مختلف اعمال شده توسط یک کشور را تعیین می‌کند. به علاوه، این فصل شامل مقررات مربوط به اقدامات غیرتعرفه‌ای است که نتایج آن مکمل برداشتن محدودیت‌های تعرفه‌ای خواهد بود. این موارد شامل حذف کلی محدودیت‌های مقداری، شفافیت بیشتر در مورد اجرای اقدامات غیرتعرفه‌ای، اجرای رویه‌های صدور مجوز واردات و اعمال هزینه‌ها و تشریفات مربوط به واردات و صادرات است. در نهایت، این فصل فرآیندی را برای طرفین جهت مشاوره فنی در مورد اقدامات غیرتعرفه‌ای که بر تجارت بین کشورها تأثیر مخرب می‌گذارد مقرر کرده است و همچنین، این امکان را در نظر گرفته است که در آینده ابتکارات احتمالی برای تسهیل تجارت در هر بخش قابل انجام باشد.

فصل ۳: قواعد مبدأ

فصل قواعد مبدأ تعیین می‌کند که مبدأ کالاها در چه شرایطی ذیل توافق‌نامه RCEP، قابل تعریف و برای تعرفه‌های ترجیحی واجد شرایط هستند. این فصل، دارای دو بخش است: (۱) بخش اول: قواعد مبدأ و (۲) بخش دوم: رویه‌های صدور گواهی مبدأ. برخی از موارد ذیل بخش نخست عبارتند از موارد مرتبط با بسته‌بندی، مواد بسته‌بندی، لوازم جانبی، قطعات یدکی و ابزار مورد استفاده. بخش دوم شامل رویه‌های صدور گواهی مبدأ از جمله، رویه‌های مفصل اثبات مبدأ کالا، مطالبه رفتار تعرفه‌ای ترجیحی و تأیید وضعیت مبدأ کالا است.

فصل ۴: رویه‌های گمرکی و تسهیل تجارت

این فصل با هدف اطمینان از قابل پیش‌بینی بودن، ثبات و شفافیت اجرای قوانین و مقررات گمرکی و کارآمدسازی مدیریت رویه‌های گمرکی و ترخیص سریع کالاها تدوین شده است. بنابر مقررات این فصل، در مورد محموله‌های فوری و کالاهای فاسدشدنی انتظار می‌رود این کالاها ظرف شش ساعت پس از ورود کالا به مبادی گمرکی و ارائه اسناد مثبت ترخیص شوند. اهداف این فصل شامل ساده‌سازی رویه‌های گمرکی، هماهنگ‌سازی رویه‌های گمرکی با استانداردهای بین‌المللی و تسهیل تجارت است.

فصل ۵: اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی

این فصل چارچوبی متشکل از قواعد و نظام‌هایی جهت ارائه، اتخاذ و بکارگیری اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی به منظور حفاظت از حیات یا سلامت انسان، حیوان یا نبات است و با حداقل سازی اثرات منفی اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی بر تجارت، به تسهیل تجارت کمک می‌کند. در حالی که طرفین، حقوق و تعهدات خود را تحت موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی (SPS)^۱ سازمان جهانی تجارت تأیید می‌کنند، مقرراتی در راستای پیشبرد اجرای این موافقت‌نامه با در نظر گرفتن معیارهای بین‌المللی مرتبط، دستورالعمل‌ها و توصیه‌های بین‌المللی مورد توافق طرفین در این فصل لحاظ شده است که البته، این امر با توجه به شرایط بومی و سازگاری با شرایط منطقه‌ای، از جمله عاری از آفت یا بیماری، کم‌آفت بودن منطقه، تجزیه و تحلیل خطر و غیره صورت می‌گیرد. این فصل همچنین، بر اهمیت شفافیت، همکاری، ظرفیت‌سازی و ارائه مشاوره‌های فنی در خصوص موارد مرتبط با اهداف این فصل تأکید می‌ورزد. این فصل از دایره شمول سازوکار حل‌وفصل اختلافات توافق خارج است.

فصل ۶: استانداردها، مقررات فنی و رویه‌های ارزیابی انطباق

فصل ششم نه تنها در راستای بهبود اجرای موافقت‌نامه موانع فنی فراراه تجارت (TBT)^۲ سازمان جهانی تجارت تنظیم شده است، بلکه امکان شناخت و درک متقابل از استانداردهای محصول، مقررات فنی و رویه‌های ارزیابی انطباق (با مقررات فنی و استانداردهای) هر یک از طرفین و همکاری و تبادل اطلاعات در این زمینه را فراهم می‌کند. به حداقل رساندن اثرات نامطلوب مقررات بر تجارت از طریق کاهش هزینه‌های مبادله برای کسب‌وکارها و ارائه سازوکاری به طرفین جهت پرداختن به موضوعات تجاری خاص در راستای کاهش یا حذف موانع فنی غیرضروری فراروی تجارت، مضمون اصلی مفاد این فصل است. مقرراتی که بدین منظور در این فصل تعبیه شده است موارد زیر را دربرمی‌گیرد: (i) به رسمیت شناختن نقش مهم استانداردها، رهنمودها و توصیه‌های بین‌المللی در کاهش موانع فنی غیرضرور فراراه تجارت؛ (ii) اطمینان از مطابقت استانداردها، مقررات فنی و رویه‌های ارزیابی انطباق با ضوابط مربوطه در موافقت‌نامه موانع فنی فراراه تجارت سازمان جهانی تجارت؛ (iii) تأکید بر اهمیت پذیرش متقابل نتیجه به دست آمده از رویه‌های ارزیابی انطباق؛ (iv) تقویت فرآیند شفافیت و (v) به رسمیت شناختن همکاری‌های دوجانبه یا چندجانبه احتمالی در این زمینه با هدف منافع متقابل. این فصل نیز، مانند فصل پنجم بر لزوم همکاری، سازماندهی تعاملات متقابل و بحث‌های فنی در خصوص مسائل اجرایی تأکید می‌ورزد. این فصل تحت شمول سازوکار حل‌وفصل اختلافات توافق قرار ندارد، اگرچه این مسئله دو سال پس از لازم‌الاجرا شدن توافق قابل بررسی خواهد بود.

فصل ۷: جبران تجاری

فصل هفتم دارای دو بخش است: (i) اقدامات و تدابیر حفاظتی؛ (ii) عوارض ضد قیمت‌شکنی و جبرانی. بخش نخست، یعنی اقدامات حفاظتی، سازوکاری را برای طرفین فراهم می‌کند تا به خسارت تجاری جدی یا خطر وقوع چنین خسارتی

¹- Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures (SPS Agreement)

²- Agreement on Technical Barriers to Trade (TBT Agreement)

به صنعت داخلی طرفین، تحت شرایط و الزامات کاملاً مشخص و تعریف شده پرداخته شود. این بخش همچنین، تصریح می‌کند که قواعد سازمان جهانی تجارت در مورد اقدامات حفاظتی جهانی و عوارض ضدقیمت‌شکنی در تجارت بین طرفین به اجرا درخواهد آمد. بخش دوم این فصل، رهنمودهای غیرالزام‌آور در ارتباط با بهترین روش‌های افزایش شفافیت و روند مناسب دادرسی‌های مربوط به وضع عوارض ضدقیمت‌شکنی و جبرانی ارائه می‌دهد.

فصل ۸: تجارت خدمات

هدف فصل هشتم این است که از طریق حذف قابل ملاحظه اقدامات تبعیض‌آمیز و محدودکننده تجارت خدمات، بسترهایی برای افزایش تجارت در این حوزه بین طرفین ایجاد کند. این فصل شامل مقررات نوین و جامعی از جمله در ارتباط با دسترسی به بازار، رفتار ملی و همچنین، رفتار دولت کامله‌الوداد است. برابر با این فصل، طرفین باید تعهدات خدمتی خود را با استفاده از روش فهرست منفی برنامه‌ریزی کنند. این فصل، همچنین، حاوی ضوابطی در خصوص رعایت معقولیت، عینیت، بی‌طرفی و انصاف در مقررات داخلی تجارت خدمات کشورها است. این فصل، همراه با ۳ ضمیمه در بخش خدمات مالی، خدمات مخابراتی و خدمات حرفه‌ای تنظیم شده است.

فصل ۹: جابه‌جایی موقت افراد حقیقی

فصل نهم برای فعالان اقتصادی کشورهای امضاکننده توافق این حق را محفوظ نگه داشته است که بتوانند به منظور تجارت کالا، تأمین خدمات یا انجام فعالیت‌های سرمایه‌گذاری به طور موقت وارد بازارهای سایر کشورهای عضو توافق شوند و به طور موقت در آنها اقامت پیدا کنند. این فصل و برنامه‌های پیوست آن، تعهدات لازم (از جمله مدت اقامت) و هرگونه شرایط و محدودیت‌های حاکم بر تعهدات را مشخص می‌کند. این فصل، همچنین، قوانینی را برای طرفین در اعطای ورود موقت و اقامت موقت تعیین کرده است، از جمله در ارتباط با پردازش سریع درخواست‌ها و کسب اطمینان از منطقی بودن هر گونه هزینه اعمال شده و عدم وجود هرگونه مانع‌تراشی در پذیرش اشخاص حقیقی ذیل مفاد این فصل قرار می‌گیرد. علاوه بر این، الزامات شفافیت، از جمله در دسترس عموم قرار دادن توضیحات مربوط به کلیه تشریفات مهاجرت، استقرار سازوکارهایی برای پاسخگویی به پرسش‌های مربوط به قوانین و مقررات مرتبط با ورود و اقامت موقت اشخاص حقیقی و ایجاد بستری برای تشریک مساعی در راستای تسهیل ورود و اقامت موقت فعالان اقتصادی.

فصل ۱۰: سرمایه‌گذاری

هدف فصل دهم، ایجاد محیط مساعد سرمایه‌گذاری در منطقه است. مقررات و مفاد این فصل، به چهار رکن سرمایه‌گذاری یعنی، حمایت، آزادسازی، تقویت و تسهیل می‌پردازد. این فصل حاوی قاعده‌ای در خصوص رفتار دولت کامله‌الوداد و قواعد ناظر بر الزامات عملکرد است که برابر با آن، فراتر رفتن از تعهدات مندرج در «موافقتنامه تدابیر سرمایه‌گذاری مرتبط با تجارت» (TRIMS)^۱ سازمان جهانی تجارت منع شده است. این فصل، مقررات ناظر بر تسهیل سرمایه‌گذاری را بهبود می‌بخشد و به حمایت از سرمایه‌گذاران می‌پردازد که برای نمونه می‌توان به امکان مساعدت در حل و فصل

^۱ - Trade Related Investment Measures Agreement (TRIMS Agreement)

شکایات احتمالی اشاره کرد. RCEP شامل یک برنامه کار داخلی در خصوص حل اختلاف بین دولت-سرمایه‌گذار است، هرچند این بخش تحت شمول سازوکار حل اختلاف توافق قرار ندارد.

فصل ۱۱: مالکیت فکری

فصل یازدهم، رویکردی متعادل و فراگیر به حمایت از حقوق مالکیت فکری و اجرای آن در منطقه دارد. این فصل، علاوه بر پوشش اقدامات مربوط به هماهنگ‌سازی حمایت‌ها از مجموعه استاندارد حقوق مالکیت فکری، از سطح موافقت‌نامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری (TRIPS)^۱ سازمان جهانی تجارت فراتر می‌رود و مواردی از قبیل مقررات ناظر بر اقدامات حفاظتی فناورانه و اجرای آن در محیط دیجیتال و همچنین، رویه‌های کیفری و مجازات‌های مناسب در برابر کپی‌برداری غیرمجاز از آثار سینمایی در مقیاس تجاری را نیز دربرمی‌گیرد. در راستای حمایت از دارندگان حق مالکیت فکری، مقررات ساده‌سازی و هماهنگ‌سازی رویه‌های مربوط به استقرار برخی از انواع حقوق مالکیت فکری از جمله موارد مربوط به ذخیره‌سازی الکترونیکی نرم‌افزارها و در دسترس قرار دادن اطلاعات مربوطه به صورت آنلاین، در این فصل گنجانده شده است.

فصل ۱۲: تجارت الکترونیک

فصل دوازدهم به کسب‌وکارها و مصرف‌کنندگان این امکان را می‌دهد تا با اطمینان به معاملات آنلاین بپردازند. طرفین ضمن به رسمیت شناختن روند روبه‌رشد تجارت الکترونیک، فصلی را در این حوزه در نظر گرفته‌اند که هدف آن پیشبرد تجارت الکترونیک بین طرفین توافق، استفاده گسترده‌تر از بسترهای تجارت الکترونیک در سطح جهان و ارتقاء همکاری‌های مرتبط بین طرفین است. این فصل، مقرراتی را وضع کرده است که طرفین را ترغیب کند با استفاده از ابزارهای الکترونیک در راستای بهبود مدیریت و فرآیندهای تجاری اقدام کنند. این فصل طرفین را ملزم به اتخاذ یا ادامه اجرای چارچوب‌های قانونی می‌کند که بستر مناسبی را برای توسعه تجارت الکترونیک از جمله محافظت از اطلاعات شخصی کاربران و مشتریان تجارت الکترونیک فراهم می‌کند. فصل تجارت الکترونیک، همچنین، برخی از موضوعات مربوط به تبادل فرامرزی اطلاعات به صورت الکترونیک را پوشش می‌دهد. طرفین همچنین، توافق کرده‌اند که مطابق با تصمیم وزارتی سازمان جهانی تجارت، رویه فعلی عدم تحمیل عوارض گمرکی بر انتقالات الکترونیک را حفظ کنند. این فصل در حال حاضر مشمول سازوکار حل اختلاف توافق نیست و در بررسی کلی توافق‌نامه، اجرای سازوکار حل اختلاف در مورد این فصل بررسی خواهد شد.

فصل ۱۳: رقابت

فصل سیزدهم با تمرکز بر ارتقاء بازارهای باز و رقابتی، به دنبال افزایش کارایی اقتصادی و رفاه مصرف‌کننده است. این فصل شامل الزامات طرفین در زمینه تصویب یا اجرای قوانین و مقررات منع‌کننده رفتارهای ضدرقابتی و استفاده از مراجع ذی‌صلاح مستقل برای اجرای قوانین رقابت، ضمن به رسمیت شناختن حقوق حاکمیتی هر یک از طرفین در تدوین و

^۱ - Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights Agreement (TRIPS Agreement)

اجرای قوانین رقابت و سیاست‌ها همراه با استثنائات یا معافیت‌ها بر اساس سیاست‌های عمومی یا منافع عمومی آنها است. این فصل، همچنین، بر اعمال قوانین و مقررات رقابت در مورد کلیه نهادهایی که به فعالیت‌های تجاری اشتغال دارند تأکید می‌ورزد. علاوه بر این، احکامی در خصوص تبادل اطلاعات در این فصل گنجانده شده است که امکان هماهنگی در اقدامات اجرایی را بین کشورها فراهم می‌سازد. در این فصل، همچنین، انجام همکاری‌های فنی و ظرفیت‌سازی جهت تقویت سیاست رقابت و اجرای قانون رقابت برای طرفین در نظر گرفته شده است. حمایت از مصرف‌کننده نیز ذیل مفاد این فصل، با الزاماتی برای تصویب یا اجرای قوانین و مقررات داخلی منع‌کننده اقدامات گمراه‌کننده، یا ارائه توصیفات غلط و گمراه‌کننده در تجارت، تحت پوشش قرار گرفته است. بهبود آگاهی و دسترسی به سازوکارهای جبران خسارت مصرف‌کننده و همکاری در خصوص موضوعات مورد علاقه متقابل در حوزه حمایت از مصرف‌کننده نیز در این فصل قرار گرفته است. اختلافات بین طرفین در این فصل، تحت پوشش سازوکار حل‌وفصل اختلافات توافق قرار ندارد.

فصل ۱۴: بنگاه‌های کوچک و متوسط

فصل چهاردهم، طرفین RCEP را ملزم می‌سازد تا اطلاعات کاملی در مورد این توافق به صورت آنلاین در اختیار بنگاه‌های کوچک و متوسط (SME) قرار دهند. طرفین پیمان با توجه به نقش قابل توجه بنگاه‌های کوچک و متوسط - از جمله بنگاه‌های خرد- در رشد اقتصادی، اشتغال و نوآوری، به دنبال تشریک مساعی در راستای افزایش توانایی SMEها برای استفاده و بهره‌مندی از فرصت‌های ایجاد شده طی این توافق هستند. این فصل اعضاء را موظف می‌سازد تا با ایجاد و حفظ یک بستر اطلاعاتی در دسترس عموم، متن کامل توافق‌نامه، قوانین و مقررات مربوط به تجارت و سرمایه‌گذاری SMEها و سایر موارد مربوط به آنها - و مرتبط با توافق - را به اشتراک بگذارند. این فصل، همچنین، تقویت همکاری در زمینه تجارت الکترونیک، حقوق مالکیت فکری، دسترسی به بازار، نوآوری و پاره‌ای دیگر از موارد را هدف قرار داده است.

فصل ۱۵: همکاری‌های اقتصادی و فنی

فصل پانزدهم، چارچوبی برای تحقق بخشیدن به ابعاد توسعه‌ای توافق ارائه می‌کند. هدف این فصل، افزایش منافع ناشی از رشد و توسعه اقتصادی کشورها است. طرفین در این زمینه توافق کرده‌اند که همکاری اقتصادی و فنی تحت این پیمان، در راستای کاهش شکاف توسعه‌ای کشورها و حداکثرسازی منافع متقابل آنها صورت گیرد. همکاری‌های اقتصادی و فنی تعریف شده ذیل این فصل، از اجرا و کاربست فراگیر، مؤثر و کارآمد مفاد توافق پشتیبانی می‌کنند. کشورها توافق کرده‌اند که همکاری‌های اقتصادی و فنی را که برای نمونه، به تجارت کالا، تجارت خدمات، سرمایه‌گذاری، مالکیت فکری، رقابت، تجارت الکترونیک و بنگاه‌های کوچک و متوسط مربوط می‌شوند را ذیل این فصل انجام دهند. از این میان، اولویت با فعالیت‌هایی خواهد بود که در حیطه ظرفیت‌سازی و ارائه کمک‌های فنی به کشورهای در حال توسعه و دارای کمترین درجه توسعه‌یافتگی - از میان اعضاء توافق - تعریف می‌شوند که به افزایش آگاهی‌های عمومی و بهبود دسترسی کسب‌وکارهای آنها به اطلاعات منجر خواهد شد.

فصل ۱۶: خریدهای دولتی

فصل شانزدهم، در راستای تقویت شفافیت در قوانین، مقررات و رویه‌های مربوط به خریدهای دولتی تنظیم شده است. کشورها موظف هستند ذیل مفاد این فصل، اطلاعات مربوط به تدارکات دولتی خود را ارائه دهند که این امر با ایجاد زمینه برای افزایش درک متقابل از قوانین، مقررات و رویه‌های مربوط به خریدهای دولتی کشورهای عضو و تسهیل‌سازی رایزنی و تبادل اطلاعات در این زمینه، به توسعه همکاری بین طرفین کمک می‌کند. هیچ اختلافی بین طرفین در این فصل، تحت پوشش سازوکار حل‌وفصل اختلافات توافق قرار نمی‌گیرد.

فصل ۱۷: احکام عمومی و استثنائات

فصل هفدهم شامل احکام عمومی ناظر بر کل توافق است. این احکام عمومی شامل الزامات رعایت شفافیت در ارتباط با قوانین، مقررات، رویه‌ها و احکام اداری در فرآیند اجرای موارد مذکور در توافق نامه توسط هر یک از طرفین توافق است. این فصل، همچنین، قلمرو جغرافیایی اجرای توافق را مشخص می‌کند؛ حقوق و مسئولیت‌های طرفین را تحت کنوانسیون تنوع بیولوژیکی سازمان ملل متحد تأیید می‌کند و احزاب را متعهد می‌سازد که مطابق با قوانین و مقررات موضوعه خود، اقدامات مقتضی را برای پیشگیری و مبارزه با فساد در ارتباط با موارد تحت پوشش این پیمان انجام دهند.

فصل ۱۸: احکام نهادی

فصل هجدهم ترتیبات نهادی توافق نامه و ساختار جلسات شورای وزیران این پیمان با کمیته مشترک پیمان، چهار کمیته (کالا، خدمات و سرمایه‌گذاری، رشد پایدار، محیط کسب‌وکار) و سایر تشکیلات تابعه که توسط کمیته مشترک ایجاد شده‌اند را تعیین می‌کند. کمیته مشترک با این هدف تشکیل شده است که موضوعات مربوط به عملکرد و اجرای توافق را بررسی نماید. کمیته مشترک همچنین، به شورای وزیران RCEP گزارش می‌دهد و در صورت لزوم می‌تواند امور را برای بررسی و تصمیم‌گیری به این شورا ارجاع دهد.

فصل ۱۹: حل‌وفصل اختلافات

این فصل با هدف ارائه قواعد و رویه‌های موثر، کارآمد و شفاف در زمینه حل‌وفصل اختلافات ناشی از توافق تدوین شده است. از مؤلفه‌های اصلی سازوکار حل اختلاف در این توافق نامه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- (i) مقرراتی که برابر با آن طرف شاکی مجاز است به انتخاب دادگاه برای رسیدگی به اختلاف حادث شده بپردازد.
- (ii) مقرراتی که طرف پاسخ‌دهنده برابر با آن ملزم است ابتدا -در صورت درخواست- با طرف شاکی وارد مذاکره و رایزنی شود.
- (iii) مقرراتی که برابر با آن طرفین دعوی مجاز هستند به صورت داوطلبانه و با توسل به روش‌های جایگزین، اختلاف خود را حل‌وفصل نمایند.

(iv) مقرراتی که برابر با آن طرف شاکی در مواردی که طرف پاسخ‌دهنده به درخواست مذاکره پاسخ نمی‌دهد یا در چارچوب زمان مقرر رایزنی نمی‌کند، یا با توسل به مذاکره و رایزنی نتوانسته‌اند اختلاف را در مهلت مقرر حل نمایند، مجاز است درخواست تشکیل یک هیئت داور برای حل اختلاف نماید.

(v) مقرراتی که برابر با آن، اشخاص ثالث ذی‌نفع مجاز هستند تا در فرآیند حل اختلاف شرکت کرده و از نظرات آنها طی فرآیند رسیدگی هیئت داور به اختلاف حادث شده استفاده گردد.

فصل ۲۰: احکام نهایی

در فصل بیستم، رابطه بین توافق‌نامه با سایر موافقت‌نامه‌های بین‌المللی، سازوکار بررسی کلی توافق، رویه‌های اصلاح توافق و نحوه الحاق اعضای جدید تبیین شده است. در این فصل در خصوص پیوستن اعضای جدید تأکید شده است که هر کشور یا قلمرو مجزای گمرکی می‌تواند ۱۸ ماه پس از لازم‌الاجرا شدن توافق‌نامه به آن ملحق شود. اگرچه این توافق برای الحاق هند، به عنوان یک کشور اصلی مذاکره کننده تا پیش از خروجش، شرط ۱۸ ماه انتظار را قائل نیست.

سوم) مؤلفه‌های قابل توجه در پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP)^۱

۱. منوط به تصویب بودن

توافق RCEP زمانی به طور رسمی لازم‌الاجرا می‌شود که حداقل شش عضو آسه‌آن و سه کشور غیر آسه‌آن از امضاء-کنندگان، آن را در قانون داخلی کشور خود تصویب نمایند. بازه زمانی موردنیاز این کار از نظر تحلیل‌گران مختلف از شش ماه تا دو سال متغیر است.

۲. انسجام بخشی به توافقات تجاری آزاد

هدف اصلی این پیمان فراهم آوردن سازوکاری فراگیر برای منسجم کردن تجارت آزاد بین ۱۵ کشور عضو، ذیل مجموعه واحدی از قواعد و رویه‌ها در راستای دسترسی به تعرفه‌های ترجیحی در سراسر منطقه آسیا-اقیانوسیه است.

۳. هماهنگ‌سازی قواعد مبدأ

از نظر کاربردی، دستاورد اصلی RCEP، هماهنگ‌سازی قواعد مبدأ ناهمگون بین کشورهای مختلف منطقه است. به موجب این امر، اطمینان و ثبات بیشتری برای مدیریت زنجیره تأمین بنگاه‌ها در سراسر منطقه فراهم خواهد شد. این هماهنگ‌سازی به بیان دقیق‌تر به معنای زیر است:

➤ قواعد مبدأ استانداردسازی شده برای همه اعضا؛ به جای بررسی قوانین مجزا در توافق‌نامه‌های دوجانبه متعدد

^۱- KPMG report. Signing of Regional Comprehensive Economic Partnership: Impacts for the Asia Pacific Region

➤ قوانین استانداردسازی شده حمل مستقیم محموله‌های تجاری؛ اگرچه در برخی موارد، این قوانین از قوانین حمل‌ونقل فعلی توافق‌نامه‌های دوجانبه محدودیت‌زاتر هستند که می‌تواند بر ترتیبات توزیع منطقه‌ای فعلی تأثیر بگذارد.

➤ دسترسی چندین کشور به عوارض گمرکی ترجیحی به واسطه قواعد مبدأ هماهنگ.

➤ الزامات استانداردسازی شده در زمینه مستندسازی اسناد و مدارک که این مورد نیز می‌تواند نسبت به الزامات مستندسازی در توافق‌نامه‌های دوجانبه محدودیت بیشتری ایجاد نماید.

هماهنگ‌سازی قواعد مبدأ به عنوان یکی از اساسی‌ترین ویژگی‌های این توافق، تعیین می‌کند محتوای محصول نهایی برای برخورداری از تعرفه‌های ترجیحی در منطقه چه میزان باید باشد. به طور نمونه، آسه‌آن که با چین، کره جنوبی و ژاپن توافق تجاری دارد، برای صادرات یک فنجان قهوه توسط یکی از اعضاء، به هر یک از این سه مقصد ممکن است با سه قانون متفاوت روبه‌رو باشد. این توافق با ارائه یک مجموعه قواعد واحد، امر صادرات را برای بنگاه‌ها تسهیل می‌کند. برای استفاده از تعرفه‌های ترجیحی درخصوص بسیاری از محصولات، کافی است که ارزش افزوده شده به محتوای کالای نهایی دارای مبدأ داخلی در منطقه، تنها از ۴۰٪ کمتر نباشد^۱. هماهنگ‌سازی قواعد مبدأ باگذشت زمان می‌تواند زمینه آزادسازی تجاری بیشتر را برای کشورهای عضو فراهم کند^۲.

۴. کاهش موانع ساختاری پیچیده و تسهیل رویه‌های تجاری

امکان استفاده از رویه‌های تجاری هماهنگ‌سازی شده با توجه به پیچیدگی‌های تجارت در منطقه آسیا-اقیانوسیه، به ویژه در ارتباط با اقتصادهای کمتر توسعه‌یافته منطقه، به لطف این پیمان، نباید کم‌اهمیت و بی‌ارزش قلمداد شود.

۵. حضور چین، ژاپن و کره جنوبی در کنار یکدیگر

یکی از دستاوردهای بسیار مهم RCEP، به حضور توأمان چین، ژاپن و کره جنوبی در کنار یکدیگر باز می‌گردد. این پیمان، نخستین قرارداد تجارت آزاد را بین دو کشور چین و ژاپن - و دو کشور ژاپن و کره جنوبی به امضاء درآورده است.

۶. مسامحه و همراهی بین کشورها

دستیابی به اتفاق نظر در میان چنین گروه متنوع و نامتجانسی از کشورها-به لحاظ سیاسی و اقتصادی- همراه با تسامح و ممالشات بوده است. به طور نمونه، برخی از تحلیل‌گران متذکر شده‌اند که این توافق تعرفه‌های ۳۹٪ از صادرات مواد غذایی آسه‌آن را حذف نکرده است و به‌ویژه، تعرفه‌های ژاپن بر محصولات کشاورزی به قوت خود باقی مانده‌اند.

۷. دامنه شمول وسیع

برخلاف کاستی‌های این پیمان در زمینه رفع کامل موانع تعرفه‌ای، دامنه پوشش آن بسیار وسیع است و در مقایسه با بسیاری از توافق‌نامه‌های تجارت آزاد دوجانبه سنتی، زمینه‌های بیشتری را دربرمی‌گیرد. علاوه بر تجارت کالا (شامل

^۱- Big Deal: Who Gains from RCEP, Asia's New Trade Pact?

^۲- HSBC report. Asian Nations sign New Trade Deal

رویه‌های گمرکی، استانداردهای تسهیل تجارت و راه‌های حل اختلافات تجاری) تجارت خدمات (از جمله خدمات مالی، مخابرات، خدمات حرفه‌ای و جابه‌جایی موقت صاحبان کسب‌وکار) را نیز در برمی‌گیرد. همچنین، شامل فصول سرمایه‌گذاری، مالکیت فکری، تجارت الکترونیک، خریدهای دولت و رقابت (در میان سایر فصول) است.

۸. فهرست مثبت و منفی در بخش خدمات

با وجود آنکه منافع فوری این پیمان برای بخش خدمات کمتر است، اما چارچوبی فراهم می‌آورد که در بستر آن ارائه‌دهندگان خدمات خارجی می‌توانند دسترسی بیشتری به بازار پیدا کنند. این امر با استفاده از امکان تغییر رویکرد از فهرست مثبت (فهرست شامل خدمات مشخص آزدسازی شده و قابل تجارت) به فهرست منفی (تمامی خدمات قابل تجارت هستند به استثناء مواردی که نام آنها در فهرست منفی ذکر گردیده) در بخش خدمات امکان‌پذیر شده است.

۹. توجه اندک به مالکیت فکری؛ تمرکز بر تجارت الکترونیک

RCEP تغییر اندکی در پرداختن به حمایت از مالکیت فکری و اجرای آن ایجاد کرده است. با این حال، در خصوص تجارت الکترونیک حاوی بندهای جدیدی است که به حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط در زمینه تجارت الکترونیک، گردش داده‌ها، حفظ حریم خصوصی افراد، حفاظت از مصرف‌کننده، احراز هویت الکترونیکی و امضای الکترونیک می‌پردازد. البته، خدمات مالی از دایره شمول این بخش خارج شده است.

۱۰. عدم پوشش بازار نیروی کار، محیط زیست و یارانه‌ها

این توافق، حوزه‌هایی مانند حفاظت از محیط زیست، یارانه‌های دولتی و استفاده از اتحادیه‌های کارگری را پوشش نمی‌دهد.

چهارم) مقایسه دو توافق نامه آسیایی مشارکت ترنس-پسیفیک (TPP-11) و پیمان مشارکت

اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP)

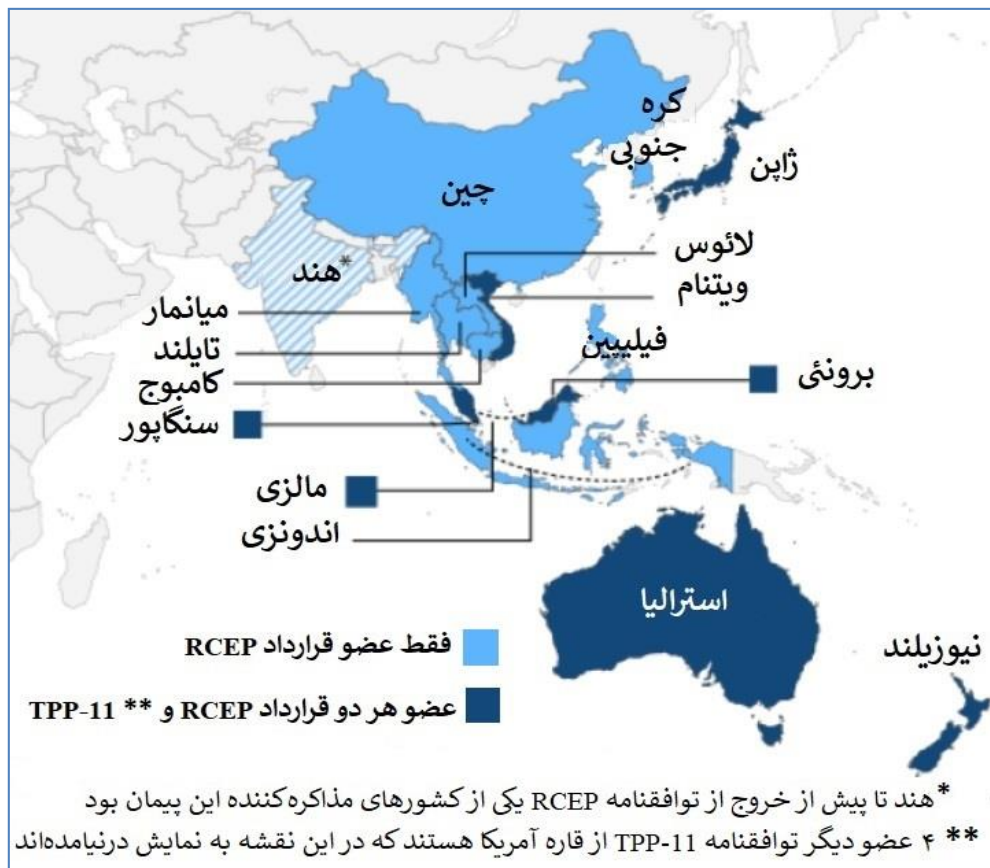
مشارکت ترنس-پسیفیک (TPP) به عنوان توافق تجارت آزاد بین ۱۲ کشور، متشکل از سه کشور آمریکای شمالی (کانادا، ایالات متحده و مکزیک) و ۹ کشور آسیا و اقیانوسیه (استرالیا، برونئی، شیلی، ژاپن، مالزی، نیوزیلند، پرو، سنگاپور و ویتنام)، در سال ۲۰۱۶ و در زمان دولت اوباما به امضاء رسید. این توافق که تقریباً ۴۰ درصد از تولید ناخالص داخلی جهان را در خود جای می‌داد، تا آن زمان بزرگ‌ترین قرارداد تجاری جهان بود. مشارکت ترنس-پسیفیک، علاوه بر کاهش تعرفه هزاران کالا، استانداردهای بالایی در زمینه حمایت از نیروی کار، حفاظت‌های زیست‌محیطی، قوانین جدید در حوزه حقوق مالکیت فکری و دستکاری نرخ ارز را در خود جای داده بود. این توافق، در هفته اول ریاست جمهوری دونالد ترامپ با خروج وی از آن با شکست مواجه شد.

¹ - Foreign Policy. While Trump Builds Tariff Walls, Asia Bets on Free Trade

پس از خروج دونالد ترامپ از توافق نامه TPP در سومین روز کاری‌اش در ژانویه ۲۰۱۷، یازده عضو باقی‌مانده ضمن توافق بر ادامه حضور در این پیمان، نام آن را به مشارکت جامع و پیشرو ترنس پسیفیک (CPTPP) تغییر دادند. هفت کشور استرالیا، برونئی، ژاپن، مالزی، نیوزیلند، سنگاپور و ویتنام، اعضای مشترک این توافق (CPTPP / TPP-11) و توافق تجارت منطقه‌ای بعدی یعنی RCEP را تشکیل می‌دهند.^۱ در شکل ۱، شمایی از کشورهای عضو این دو پیمان و اعضای مشترک آنها به نمایش درآمده است. توافق CPTPP که دو ویژگی «جامع» و «پیشرو» را یدک می‌کشد، نسبت به نسخه پیشین خود، یعنی TPP که عمدتاً بر تجارت متمرکز بود، جامع‌تر است و شامل مبحث سرمایه‌گذاری نیز می‌شود.^۲ با این حال، این توافق که در اواخر سال ۲۰۱۸ اجرایی شد، بدون ایالات متحده به طور طبیعی سهم بسیار کمتری از تولید ناخالص داخلی جهان را در مقایسه با نسخه پیشین خود دربرمی‌گیرد.^۳

شکل ۱: شمایی از کشورهای عضو دو توافق نامه آسیایی

پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP) و مشارکت ترنس-پسیفیک (TPP-11)

منبع: Congressional Research Service (CRS)

با وجود آنکه دو توافق TPP و RCEP دارای هفت عضو مشترک هستند، اما **بزرگ‌ترین تفاوت** این دو توافق منطقه‌ای به عدم حضور چین در TPP بازمی‌گردد که البته، این قرارداد از ابتدا به عنوان راهی برای رویارویی ایالات

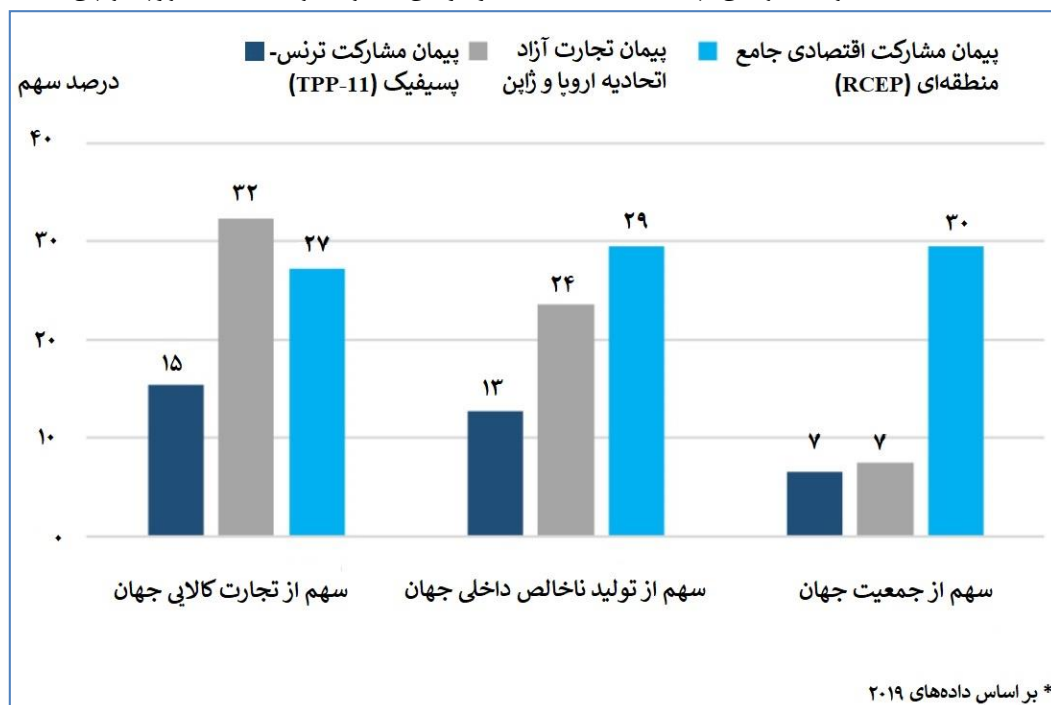
^۱- Djaghe report. RCEP: Very Modest Procurement Provisions

^۲- Global Times. RCEP Redefines New Era of Globalization as US Juggles its Unilateral Dilemmas

^۳- Foreign Policy. While Trump Builds Tariff Walls, Asia Bets on Free Trade

متحده و متحدانش با سلطه اقتصادی چین طراحی شده بود که با خروج آمریکا از آن قابلیت اصلی خود را از دست داد.^۱ قرارداد TPP با رویکردی تقریباً ضدچینی با اعمال تعهدات سختگیرانه در زمینه نیاز به شفافیت و آزادسازی تجاری طراحی شده بود و بنا بر اظهارات مایکل فرومن^۲، نماینده سابق تجارت آمریکا، چین تنها در صورت تحقق این شرایط می‌توانست امکان پیوستن به توافق را پیدا کند، که به نظر نمی‌رسید آمادگی آن را داشته باشد.^۳ هنگامی که توافق RCEP در دست مذاکره بود، مقامات آمریکایی آن را به عنوان پیمانی با الگوی قرن بیستمی، متمرکز بر تعرفه‌ها و حاوی اقدامات بسیار ابتدایی در زمینه تسهیل تجارت دیدند و در مقایسه با TPP که دربرگیرنده مسائلی مانند محیط زیست، استانداردهای بازار کار و قوانین مربوط به شرکت‌های دولتی است در سطحی پایین‌تر قلمداد کردند. درست است که RCEP در مقام مقایسه با TPP کمتر جاه‌طلبانه است، اما این مسئله را باید در نظر گرفت که امضاءکنندگان پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای از کشورهای ثروتمندی چون ژاپن و سنگاپور تا کشورهای فقیری مانند لائوس و میانمار تنوع دارند.^۴ با این حال، RCEP برابر با پیش‌بینی‌ها می‌تواند سهم بیشتری از رشد اقتصادی جهان را در مقایسه با توافقی‌های مشابه از آن خود کند. در شکل ۲، مقایسه‌ای بین ۳ توافق آسیایی پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP)، مشارکت ترنس-پسیفیک (TPP-11) و قرارداد تجارت آزاد بین اتحادیه اروپا و ژاپن در پاره‌ای از نماگرهای اقتصادی به نمایش درآمده است.

شکل ۲: مقایسه برخی نماگرهای اقتصادی توافقی‌نامه‌های آسیایی پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP)، مشارکت ترنس-پسیفیک (TPP-11) و توافق تجارت آزاد اتحادیه اروپا-ژاپن

منبع: Congressional Research Service (CRS) - برگرفته از: بانک جهانی

^۱- Foreign Policy. While Trump Builds Tariff Walls, Asia Bets on Free Trade

^۲- Michael Froman

^۳- PIIE report. China and the Trans-Pacific Partnership: In or out?

^۴- The Economist. Warm RCEption: The Meaning of RCEP, the World's Biggest Trade Agreement

پنجم) دلالت‌های پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP) برای جهان

نظم جدیدی که پیرو پیمان تجاری جدید در حال شکل‌گیری است، می‌تواند دلالت‌های مهمی برای قدرت‌های اقتصادی جهان، اقتصادهای عضو و اقتصادهای خارج از آن داشته باشد. در این بخش، پیامدهای شکل‌گیری این بلوک اقتصادی در منطقه از منظر تأثیر بر آمریکا، چین و اتحادیه اروپا مورد بررسی قرار گرفته است.

۱. کاهش نقش آمریکا در اقتصاد منطقه

برخی از اعضای کنگره و تحلیل‌گران در ایالات متحده آمریکا، TPP را فرصتی مغتنم برای آمریکا در راستای شکل دادن به قوانین تجارت منطقه‌ای و جهانی و از طرفی، تأثیرگذاری بالقوه بر رویه‌های اقتصادی چین می‌دانستند که این فرصت با خروج ترامپ از این قرارداد از دست رفت. از این منظر، می‌توان گفت به طور مشابه، خروج آمریکا از پیمان RCEP ضمن مساعد ساختن شرایط برای برخورداری چین از منافع اقتصادی این قرارداد تجاری و به طور توأمان، بدون التزام این کشور به اصلاح سیاست‌های صنعتی خود یا توجه جدی به رعایت حقوق مالکیت فکری، می‌تواند نفوذ اقتصادی آمریکا را در منطقه محدود کند.^۱

الف) شکل‌گیری زنجیره‌های تأمین آسیایی کارآمد

این توافق می‌تواند با تغییر دادن الگوی تجارت منطقه‌ای بر فعالیت تجاری ایالات متحده و منافع استراتژیک گسترده‌تر آن تأثیر بگذارد.^۲ افزایش فرصت‌های تجارت منطقه‌ای بین کشورهای عضو به معنای بازارهای کمتر برای کالاهای ایالات متحده و حتی شکل‌گیری زنجیره‌های تأمین قوی‌تر در آسیا است که می‌تواند رقیبی برای تولیدکنندگان آمریکایی باشند.^۳ با در نظر گرفتن دو گزاره زیر، این توافق می‌تواند به کاهش فعالیت تجاری ایالات متحده در منطقه بیانجامد:

- (۱) چنانچه مسیر تجارت کشورهای عضو به سمت رقابتی تجاری ایالات متحده تغییر پیدا کند.
- (۲) چنانچه زنجیره‌های تأمین در راستای بهره‌برداری از تعرفه‌های ترجیحی و قواعد مبدأ کشورهای عضو این پیمان بازسازی شوند و تغییر مسیر پیدا کنند.^۴

ب) کاهش نقش آمریکا در تدوین قوانین تجارت

علاوه بر موارد فوق، قوانین تجاری این توافق که در آسیا تنظیم شده است، لزوماً با اولویت‌های ایالات متحده در زمینه رویکردهای تجارت الکترونیک یا حقوق مالکیت فکری منطبق نیستند و این امر می‌تواند رقابت ایالات متحده را در خارج از مرزهای این کشور تحت‌الشعاع قرار دهد. برخی کارشناسان این تحولات را به معنای کاهش نفوذ ژئوپلیتیک ایالات متحده تعبیر می‌کنند و معتقدند آمریکا برای احیاء نفوذ خود در منطقه نیازمند مذاکره برای ورود مجدد به TPP-11 است.^۵

^۱- CRS report. The Regional Comprehensive Economic Partnership: Status and Recent Developments

^۲- CRS report. The Regional Comprehensive Economic Partnership: Status and Recent Developments

^۳- Foreign Policy. While Trump Builds Tariff Walls, Asia Bets on Free Trade

^۴- CRS report. The Regional Comprehensive Economic Partnership: Status and Recent Developments

^۵- CRS report. The Regional Comprehensive Economic Partnership: Status and Recent Developments

۲. گسترش دایره نفوذ چین

گزارش‌ها نشان می‌دهد شرکت‌های چینی که تحت فشار تعرفه‌های ایالات متحده قرار دارند، ضمن حفظ شبکه‌های تأمین خود در چین، تولیدات صنعتی خود را به سمت کشورهای آسه‌آن سوق داده‌اند؛ روندی که تحت پیمان RCEP می‌تواند تسریع شود. در عین حال، برخی از کشورهای عضو قصد دارند از فرصت این توافق برای تنوع‌بخشی به زنجیره‌های تأمین خود در تعامل با کشورهای بیشتر و فراتر از چین استفاده کنند.^۱ آنچه در دراز مدت مایه نگرانی اعضای توافق می‌شود ورود به دنیایی است که می‌تواند شاهد سیطره اقتصادی، سیاسی و نظامی چین بر آسیا باشد.^۲

الف) همکاری اقتصادی با متحدان آمریکا

یکی از مؤلفه‌های استراتژیک پیمان RCEP برای چین این است که برخی از نزدیک‌ترین و اصلی‌ترین متحدان ایالات متحده مانند ژاپن، کره جنوبی و استرالیا -اگر نخواهیم به شرکای استراتژیک آن، ویتنام، سنگاپور و اندونزی اشاره کنیم- را در یک پیمان تجارت آزاد در کنار چین گرد هم آورده است که این وابستگی اقتصادی متقابل بین چین و آنها، بنابر نتایج یکی از مطالعات دفتر ملی تحقیقات آسیایی^۳، به خودی خود می‌تواند یک **اهرم استراتژیک** برای پکن در برابر متحدان ایالات متحده به شمار رود.^۴

ب) بازسازی چهره چین در اقتصاد جهانی

اگرچه مبدع اصلی پیمان RCEP اعضای آسه‌آن هستند که از مدت‌ها پیش در صدد ایجاد یک پایگاه تولید و تجارت مشترک بین خود بوده‌اند، اما برخی از تحلیلگران، این پیمان را دارای **اهمیت نمادین** برای پکن می‌دانند. مقامات چینی از توافق‌نامه منعقدشده تحت عنوان «پیروزی چندجانبه‌گرایی و تجارت آزاد» یاد می‌کنند.^۵ چین که برای نخستین بار به یک توافق تجارت چندجانبه پیوسته است، با این کار می‌تواند خود را متعهد به آزادسازی تجاری نشان دهد؛ آن هم در زمانی که به نظر می‌رسد آمریکا در منطقه حضور کم‌رنگ‌تری دارد، اما همچنان در حال جنگ تجاری با چین است. بی‌دلیل نیست که لی که چیانگ^۶، نخست وزیر چین، پس از امضای این قرارداد آن را پیروزی چندجانبه‌گرایی و تجارت آزاد و در یک تعبیر شاعرانه‌تر «بارقه نور و امید در دل ابرها» توصیف کرد.^۷ مانور دادن حول محور آزادی تجاری می‌تواند برگ برنده خوبی برای بازسازی چهره چین در مقابل پوشش‌های رسانه‌ای خبرهای خشونت‌آمیز پیرامون منازعات دریای جنوبی چین یا مسأله تایوان باشد که برای این کشور خالی از منافع اقتصادی نخواهد بود.^۸

1- CRS report. The Regional Comprehensive Economic Partnership: Status and Recent Developments

2- The Economist. Warm RCEption: The Meaning of RCEP, the World's Biggest Trade Agreement

3- National Bureau of Asian Research

4- Foreign Policy. While Trump Builds Tariff Walls, Asia Bets on Free Trade

5- CRS report. The Regional Comprehensive Economic Partnership: Status and Recent Developments

6- Li Keqiang

7- The Economist. Warm RCEption: The Meaning of RCEP, the World's Biggest Trade Agreement

8- Bruegel report. RCEP Might not Stop Reshuffling of Asian Value Chains

۳. اتحادیه اروپا

نگاه اتحادیه اروپا همواره معطوف به درون بوده است و وقتی به بیرون از اتحادیه توجه می‌کند این نگاه به طور عمده به سمت طرف‌های غربی است. این در حالی است که بیشتر فعالیت‌های اقتصادی، بیشترین رشد اقتصادی و برخی از تحولات مهم ژئوپلیتیک، به طور فزاینده‌ای در شرق در حال رخ دادن است. به نظر می‌رسد پیمان RCEP اثرات اقتصادی فوری و مستقیم کمی بر اتحادیه اروپا داشته باشد. با این حال، با توجه به نقش محوری چین در این چینش تجاری، پیامدهای **استراتژیک و ژئوپلیتیک** آن در بلندمدت برای اتحادیه اروپا حتی از اثرات **اقتصادی** آن مهم‌تر خواهد بود. البته، اثرات اقتصادی توافق، قطعاً قابل اغماض نیست و در گذر زمان بهتر درک خواهد شد.^۱

الف) اثرات «اقتصادی» انحراف تجارت

به اعتقاد تحلیلگران مؤسسه بروگل^۲ - که به مطالعه اقتصاد اروپا اختصاص دارد- توافق RCEP از دیدگاه شرکت‌های اروپایی، یک توافق تجارت آزاد بین سه قدرت منطقه یعنی چین، ژاپن و کره جنوبی و دسترسی مشترک آنها به حاشیه گسترده‌ای از شرکای آسیایی است. تعهد چین برای حذف تعرفه گمرکی ۸۶ درصد از صادرات ژاپن، از جمله قطعات خودرو تحت این پیمان، قابل تأمل است. این سه کشور، روی هم رفته، ۵.۳ هزار دلار ارزش افزوده در تولیدات کارخانه‌ای در سال ۲۰۱۹ ایجاد کرده‌اند؛ ۱ هزار دلار بیشتر از مجموع ایالات متحده و اتحادیه اروپا. علاوه بر جمعیت ۱.۶ میلیارد نفری چین، ژاپن و کره جنوبی، پیمان RCEP امکان دسترسی به ۶۷۵ میلیون نفر دیگر را در آسه‌آن، استرالیا و نیوزیلند برای این سه کشور فراهم می‌کند که از جمعیت اتحادیه اروپا بیشتر است. بانک جهانی نرخ رشد تولید ناخالص داخلی منطقه آسیا-اقیانوسیه را طی ده سال آینده دو تا سه برابر نرخ رشد اروپا و ایالات متحده پیش‌بینی کرده است.

بزرگ‌ترین نگرانی اتحادیه اروپا، جایگزینی صادرات اروپا به کشورهای عضو این پیمان با صادرات از سایر اعضای توافق‌نامه به دلیل حاشیه ترجیحی آن است که در اصطلاح اقتصادی از آن با عنوان انحراف تجارت یاد می‌شود. اتحادیه اروپا توافق‌نامه‌های تجاری مهمی با ژاپن، کره جنوبی و ویتنام در دست اجرا دارد که بعید به نظر می‌رسد بازارهای صادراتی خود را در این کشورها از دست بدهد. با این حال، از کل صادرات اتحادیه اروپا به کشورهای RCEP در سال ۲۰۱۹، بیشتر آنها تحت پوشش توافق‌نامه‌های تجاری نیستند، از جمله چین، دومین مقصد صادراتی اتحادیه اروپا. از آنجا که صادرات اتحادیه اروپا به چین عمدتاً ماشین‌آلات و تولیدات صنعتی را در برمی‌گیرد، انتظار می‌رود صادرات این محصولات از ژاپن و کره جنوبی تا حدودی جای اتحادیه اروپا را در بازارهای چین بگیرد. از دیگر بازارهای مهم برای اروپا می‌توان به اندونزی، مالزی و تایلند اشاره کرد که اتحادیه اروپا با تعرفه‌های بالایی در آنها روبه‌رو است و استرالیا که تعرفه‌های پایین‌تری دارد. اما از این بین، بزرگ‌ترین خلل برای سیاست تجاری اتحادیه اروپا از جانب چین خواهد بود که خطر انحراف تجاری آن تحت RCEP بیشتر است. اتحادیه اروپا بزرگ‌ترین شریک تجاری چین است، در حالی که چین دومین بازار صادراتی بزرگ اتحادیه اروپا و البته، با سریع‌ترین رشد است^۳. بنابر گزارش اکونومیست، طبق برآورد مؤسسه مالیه بین‌الملل در واشینگتن، در نیمه نخست امسال آسه‌آن از اتحادیه اروپا- به عنوان بزرگ‌ترین شریک تجاری چین-

^۱- Bruegel Blog. The Impact of the New Asian Trade Mega-deal on the European Union

^۲- Bruegel

^۳- Bruegel Blog. The Impact of the New Asian Trade Mega-deal on the European Union

پیشی گرفت^۱. تمامی این موارد نشانگر ظهور الگوی تجاری جدیدی در منطقه آسیا-اقیانوسیه است که ممکن است طی سال‌های آتی اتحادیه اروپا دیگر بازیگر جدی آن نباشد.

(ب) اثرات «ژئوپلیتیک» نفوذ چین در منطقه

مهم‌ترین اثر این پیمان برای اتحادیه اروپا از منظر ژئوپلیتیک است. با وجود مخالفت‌های آمریکا، تجارت و جذب سرمایه-گذاری مستقیم خارجی چین در سال‌های اخیر همچنان شاهد رشد بوده است. توافق RCEP به روشنی نشان می‌دهد که استراتژی دونالد ترامپ برای منفک ساختن چین از زنجیره ارزش جهانی شکست خورده است. استرالیا، نیوزیلند، کره جنوبی و ژاپن متحدان ایالات متحده هستند که نگرانی‌های عمیقی در مورد افزایش نفوذ چین در منطقه دارند. با این حال، پیوستن آنها به توافقی در کنار چین، نشان می‌دهد که آنها نمی‌خواهند و نمی‌توانند روابط اقتصادی خود را با چین قطع کنند و در واقع، همگرایی و مشارکت آنها در حال تقویت است. همسایگان چین نمی‌توانند به سادگی از کنار این واقعیت عبور کنند که بخش تولیدات کارخانه‌ای چین امروز تقریباً دو برابر ایالات متحده است و با سرعتی دو برابر ایالات متحده در حال رشد است.

ششم) دلالت‌های پیمان مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP) برای ایران

بی‌شک، عدم حضور کشور در این پیمان تجاری بزرگ و مهم، با تأثیرات اقتصادی و ژئوپلیتیک مهمی همراه خواهد بود. جمهوری اسلامی ایران برای رسیدن به اهداف اسناد بالادستی و گذار از مشکلات اقتصادی ناشی از تحریم‌ها که سالیان سال گریبان‌گیر کشور بوده است و اکنون نیز مشکلات ناشی از ویروس کرونا که لزوم همکاری‌های اقتصادی منطقه‌ای و جهانی را آشکارتر ساخته است، باید بیش از پیش چشم به تحولات منطقه و معادلات پیرامون داشته باشد. شاید بزرگ‌ترین درسی که می‌توان از این پیمان گرفت، حضور سه کشور چین، ژاپن و کره جنوبی برای نخستین بار در چارچوب یک پیمان در کنار یکدیگر است. احتمالاً تا پیش از این توافق، مصالحه این قدرت‌های اقتصادی بسیار دور از ذهن به نظر می‌رسید. اما امروز، چین به عنوان رقیب سرسخت ایالات متحده و دو کشور ژاپن و کره جنوبی به عنوان متحدان اصلی ایالات متحده، بر سر منافع اقتصادی و ملی شهروندان خود پای یک میز و یک پیمان نشسته‌اند.

از این منظر، در راستای بازبینی در سیاست تجاری کشور ضروری است نخست، منش فکری و الگوی رفتاری بدنه تصمیم‌ساز جامعه به سمت همگرایی با دنیا، تعامل سازنده بر مبنای منافع اقتصادی متقابل و مشارکت در بلوک‌های اقتصادی به جای بلوک‌های ایدئولوژیک تغییر کند. بی‌شک، مشکلات اقتصادی ناشی از تحریم‌های ظالمانه هزینه‌های ملموسی بر اقتصاد کشور وارد کرده است و سال‌ها دور ماندن از شبکه ارتباطات جهانی به واسطه تحریم‌ها ما را از بازیگران منطقه عقب انداخته است. اما به شرط برخورداری از نگاه واقع‌بینانه و سرمایه‌گذاری در بسترسازی‌های نهادی، می‌توان با توجه به مزیت‌های اصلی کشور در زمینه اندازه بازار و نیروی جوان و تحصیل کرده در تعامل با دنیا قرار گرفت و از منافع اقتصادی و استراتژیک حضور در شبکه تعاملات بین‌المللی بهره‌مند شد. البته، باید خاطرنشان ساخت که تکیه بر مزیت‌های نسبی کشور به تنهایی برای ورود به عرصه تعاملات جهانی و بهره‌مندی «متقابل» از منافع حضور در

^۱- The Economist. Warm RCEption: The Meaning of RCEP, the World's Biggest Trade Agreement

زنجیره‌های ارزش منطقه‌ای و جهانی کافی نیست. بلکه باید علاوه بر تکیه بر مزیت‌های اقتصادی که در شرایط فعلی بیشتر متکی بر منابع و خام‌فروشی هستند، به خلق مزیت و ایجاد ارزش افزوده به پشتوانه تقویت تولید پردازیم تا بتوانیم از فرصت حضور در تعامل با سایر کشورها منتفع شویم. در غیر این صورت، کشور موقعیت خود را در اثر حاشیه‌های ترجیحی ناشی از شکل‌گیری چنین توافق‌هایی هر روز بیش‌تر از پیش از دست خواهد داد. پیامدهای نامطلوب این امر به طور خلاصه در زیر تشریح شده است:

(الف) اثرات اقتصادی و ژئوپلیتیک عدم حضور در زنجیره ارزش منطقه‌ای

با وجود آنکه پیش‌بینی می‌شود بموجب این توافق آسیا نقش گسترده‌تری در زنجیره ارزش جهانی پیدا کند، اما جمهوری اسلامی ایران با دور ماندن از شبکه مبادلات اقتصاد منطقه‌ای و جهانی، جایگاهی در این زنجیره نخواهد داشت. برخورداری از رفتار ترجیحی در زمینه تعرفه‌های گمرکی بین بازیگران این پیمان، قدرت رقابت‌پذیری کشور را در عرصه تجارت بین‌الملل تحت تأثیر قرار خواهد داد. از طرف دیگر، در شرایطی که کشورها در مسیر همگرایی بیشتر پیش می‌روند، عدم حضور در توافق‌های تجاری منطقه‌ای برای کشور به معنای ناهماهنگی با رویه‌های تجارت منطقه‌ای و حتی دشوار شدن مسیر پیوستن به نهادهای بین‌المللی از جمله سازمان جهانی تجارت در سال‌های پیش‌رو خواهد بود. علاوه بر اینکه این دور ماندن از پیمان‌های توسعه تجارت منطقه‌ای می‌تواند منافع اقتصادی کشور را به شدت تحت تأثیر قرار دهد و از منظر ژئوپلیتیک نیز به معنای انزوای اقتصادی و سیاسی ایران در بلندمدت خواهد بود.

(ب) اثرات اقتصادی ناشی از عدم التزام به پیروی از قواعد تسهیل‌کننده

با پذیرش این اصل که توافق‌نامه‌های تجاری دارای چسبندگی در فضای کلان اقتصادی کشورها هستند و می‌توانند نهادها و سیاست‌های بعدی کشورها را شکل دهند¹، به نظر می‌رسد قرار گرفتن در چارچوب‌های انزواگرایانه و عدم هم‌سویی با دنیا می‌تواند از منظر عدم نیاز به پیروی از سازوکارهای تسهیل‌کننده تجارت، به عدم نهادسازی‌های مرتبط و عدم حرکت در مسیر تسهیل محیط کسب‌وکار در داخل دامن بزند. در نهایت، عدم پیوستن و تبعیت از نظام‌های هماهنگ‌کننده بین‌الملل که از درس‌های آن می‌توان در محیط کسب‌وکار داخلی بهره جست، در بلندمدت می‌تواند ما را از رقبای منطقه‌ای خود عقب نگه دارد.

¹- PIIE report. East Asia Decouples from the United States: Trade War, COVID-19, and East Asia's New Trade Blocs

- Big Deal: Who Gains from RCEP, Asia's New Trade Pact?* (November 21, 2020). The Economist. <https://www.economist.com/finance-and-economics/2020/11/21/who-gains-from-rcep-asias-new-trade-pact>
- China and the Trans-Pacific Partnership: In or out?* (June 23, 2020). Peterson Institute for International Economics (PIIE). <https://www.piie.com/blogs/trade-and-investment-policy-watch/china-and-trans-pacific-partnership-or-out>
- Dadush, Uri. (November 19, 2020). *The Impact of the New Asian Trade Mega-deal on the European Union*. Bruegel Blog. <https://www.bruegel.org/2020/11/the-impact-of-the-new-asian-trade-mega-deal-on-the-european-union/>
- García-Herrero, Alicia. (November 17, 2020). *RCEP Might not Stop Reshuffling of Asian Value Chains*. Bruegel. <https://www.bruegel.org/2020/11/rcep-might-not-stop-reshuffling-of-asian-value-chains/>
- Hanping, Cheng. (November 15, 2020). *RCEP Redefines New Era of Globalization as US Juggles its Unilateral Dilemmas*. Global Times. <https://www.globaltimes.cn/content/1206911.shtml>
- Heilman Grier, Jean. (November 18, 2020). *RCEP: Very Modest Procurement Provisions*. Djaghe. <https://trade.djaghe.com/?p=6690>
- Iwamoto, Kentaro. (November 16, 2020). *Asia Forms World's Largest Trading Bloc RCEP after Years of Talks*. Asia Nikkei. <https://asia.nikkei.com/Economy/Trade/Asia-forms-world-s-largest-trading-bloc-RCEP-after-years-of-talks>
- Japan to Keep Tariffs on Sensitive Farm Product Imports under RCEP Deal*. (Nov 11, 2020). The Japan Times. <https://www.japantimes.co.jp/news/2020/11/11/business/japan-tariffs-farm-imports-rcep/>
- Johnson, Keith (November 1, 2019). *While Trump Builds Tariff Walls, Asia Bets on Free Trade*. Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2019/11/01/trump-tariffs-free-trade-rcep-asean-india-china-bangkok/>
- Legal Text of the RCEP Agreement*. (November, 2020). ASEAN. <https://rcepsec.org/legal-text/>

Neumann, Frederic & Rajanayagam, Shanella. (November 16, 2020). *Asian Nations sign New Trade Deal*. HSBC. <https://www.hsbc.com/insight/topics/asian-nations-sign-new-trade-deal#>

Petri, Peter A. & Plummer, Michael G. (June 2020). *East Asia Decouples from the United States: Trade War, COVID-19, and East Asia's New Trade Blocs*. Peterson Institute for International Economics (PIIE). <https://www.piie.com/system/files/documents/wp20-9.pdf>

RCEP: A First Look at the Texts. (November 16, 2020). The Asian Trade Centre (ATC). <http://asiantradecentre.org/talkingtrade/rcep-a-first-look-at-the-texts>.

Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement Signed. (November 15, 2020). Ministry of Trade & Industry of Singapore. <https://www.mti.gov.sg/-/media/MTI/Newsroom/Press-Releases/2020/11/Press-Release-on-the-Regional-Comprehensive-Economic-Partnership-Signing.pdf>

Signing of Regional Comprehensive Economic Partnership: Impacts for the Asia Pacific Region. (November, 2020). KPMG. <https://home.kpmg/mm/en/home/insights/2020/11/signing-of-rcep.html>

Special Update: Summary of the Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) Agreement. (November 18, 2020). CIMB ASEAN Research Institute- (CARI). <https://www.cariasean.org/special-update-summary-of-the-regional-comprehensive-economic-partnership-rcep-agreement/>

Summary of the Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement. (November, 2020). ASEAN. <https://asean.org/storage/2020/11/Summary-of-the-RCEP-Agreement.pdf>

The Regional Comprehensive Economic Partnership: Status and Recent Developments. (Updated November 19, 2020). Congressional Research Service (CRS). <https://crsreports.congress.gov>

Warm RCEption: The Meaning of RCEP, the World's Biggest Trade Agreement. (November 15, 2020). The Economist. <https://www.economist.com/finance-and-economics/2020/11/15/the-meaning-of-rcep-the-worlds-biggest-trade-agreement>

World's Biggest Trade Pact Signed, "Victory of Multilateralism, Free Trade". (November 15, 2020). Xinhua Headlines. http://www.xinhuanet.com/english/2020-11/15/c_139518184.htm